

ЗЕЛЕНА КНИГА

**«РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ
РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»**

ЖОВТЕНЬ – 2017

ОФІС ЕФЕКТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

FORBIZ
Створення кращого
бізнес-середовища

ОФІС ЕФЕКТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

info@brdo.com.ua, office@brdo.com.ua
+38 (044) 332 49 12, +38 (094) 832 49 12
Київ, вул. Хорива, 55-К
www.brdo.com.ua

Офіс ефективного регулювання BRDO заснований у листопаді 2015 року для сприяння ефективному регулюванню й поліпшенню економічної свободи в Україні (з пріоритетом для малого/середнього бізнесу). Саме з цією метою реалізуємо інклюзивний та відкритий процес оптимізації регуляторних відносин, який спонукає до взаємної довіри та партнерства держави й бізнесу.

Документ підготовлено експертами Офісу ефективного регулювання.

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

АВТОРИ: Ігор Самоходський, Олександр Шелест, експерти ІКТ-сектору BRDO

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Олександр Кубраков – керівник сектору «ІТ і телекомунікації» BRDO,
Олексій Гончарук – голова BRDO

ВСТУП

Сучасний світ неможливо уявити без програмного забезпечення (ПЗ). Розробка ПЗ перетворилася на окрему галузь, що займає чільне місце у світовій економіці, в тому числі в Україні. У 2016 році світові витрати на ІТ-послуги склали **1 229 млрд дол. США**, і ця галузь зростає щороку, в тому числі очікується зростання на **3,2%** у 2017 році¹. При цьому із розвитком технологій, з новою технологічною революцією, цифровізацією світу значення розробки програмного продукту лише зростатиме.

Сьогодні Україна не залишається осторонь глобальних процесів. Наша держава одна з найкращих для розміщення замовлень у сфері аутсорсингу бізнес-процесів та ІТ, що підтверджує **24** місце у рейтингу привабливості². Слід зауважити, що такі досягнення завдячують багато в чому тому, що ринок є абсолютно новим. Він почав розвиватися вже за часів незалежності, і позбавлений багатьох вад, притаманних традиційним сферам економіки, які дісталися у спадок від Радянського Союзу: монополізації, експлуатації ресурсів, олігархізації і т.д. Ринок ПЗ – яскравий приклад нової економіки знань, який може стати локомотивом до переходу України для постіндустріальної економіки, яка вже давно є реальністю для розвинених країн.

Ринок розробки ПЗ сьогодні є здебільшого експортно-орієнтованим і займає **третє** місце за обсягами виручки, тож є одним із головних джерел надходження валютних коштів в Україну. Експортно-орієнтований сектор розробки ПЗ у 2016 році склав **3,2 млрд дол. США**³, що становить близько **26%** експорту послуг за відповідний період і **7%** сукупного експорту товарів і послуг⁴. Таким чином ринок позитивно впливає на стабільність курсу національної валюти і цін в державі.

Враховуючи вищезазначене, ринок розробки ПЗ був визначений BRDO пріоритетним і був розглянутий у даній зеленій книзі.

¹ Gartner Press Release (<https://www.gartner.com/newsroom/id/3672818>)

² 2016 A.T. Kearney Global Services Location Index

³ Дані PwC

⁴ Дані НБУ та PwC (<https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208301>)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. ХАРАКТЕРИСТИКА РИНКУ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
1.1 СУТЬ РИНКУ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	5
1.2 ХАРАКТЕРИСТИКА РИНКУ РОЗРОБКИ ПЗ В УКРАЇНІ.....	10
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	17
2. РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
2.1 ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ.....	18
2.2 ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ РИНКУ.....	20
2.3 ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРЕЛІКУ РЕГУЛЯТОРНИХ АКТИВ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ РИНОК РОЗРОБКИ ПЗ	21
ОРГАНІЗАЦІЙНІ РОБОТИ.....	21
РОЗРОБКА ПЗ.....	28
РЕАЛІЗАЦІЯ ПЗ	30
2.4 ОЦІНКА АКТУАЛЬНОСТІ ТА ЗАКОННОСТІ АКТИВ.....	32
ВИЗНАЧЕННЯ НЕАКТУАЛЬНИХ АКТИВ.....	32
ОЦІНКА ЗАКОННОСТІ РЕГУЛЯТОРНИХ АКТИВ	33
РЕГУЛЯТОРНІ БАР'ЄРИ РИНКУ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОЇ ПРОДУКЦІЇ	34
2.5 ЦІЛІ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	35
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	36
3. АНАЛІЗ РЕГУЛЯТОРНИХ КЕЙСІВ	37
ДОДАТКИ	42

1 | ХАРАКТЕРИСТИКА РИНКУ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1.1

СУТЬ РИНКУ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

РИНОК РОЗРОБКИ ПЗ має багато складових. Оскільки це нова галузь, що базується перш за все на інтелектуальній праці, досить складно виділити чи виокремити одне від одного пов'язані між собою процеси і послуги, що надаються на ринку. В рамках даної Зеленої книги розглядається не лише безпосередньо розробка програмного продукту, але і тестування, ІТ-консультування та інші послуги, пов'язані з розробкою ПЗ.

У спрощеному вигляді ринок можна поділити на компанії, що розробляють ПЗ для конкретного замовника – аутсорсингові компанії, R&D центри, та компанії, що самостійно оцінюють ринкову ситуацію та приймають рішення щодо розробки того чи іншого продукту та його подальшого продажу – це стартапи, продуктові компанії. Відповідно дещо відрізняється побудова бізнес-процесів у цих групах.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ РОБОТИ передбачають комплекс заходів за різними напрямками, результатом чого є можливість розпочати роботу компанії. Оскільки ринок базується на інтелектуальній праці, основним ресурсом є люди. Ключовим заходом при створенні офісу є наймання персоналу, а також навчання і підготовка фахівців належного рівня з необхідними компетенціями. Іншими організаційними заходами є вибір приміщення для роботи, організація зберігання даних – на власних серверах, в хмарах в Україні чи закордоном і т.д. Стабільність умов роботи, зокрема податкове регулювання, є ключовим фактором на даному етапі.

РОЗРОБКА ПРОДУКТУ передбачає заходи, пов'язані безпосередньо зі створенням ПЗ чи наданням пов'язаних послуг: управління проектами, персоналом, науково-технічні розробки і т.д. Новизна ринку забезпечує незначну кількість регулювання і відповідно активний розвиток, а основні питання пов'язані, як і на попередньому етапі, з персоналом: можливість віддаленої роботи, гнучкий робочий графік тощо. Важливим елементом є можливість ввезення з-за кордону прототипів техніки, для якої розробляється програмне забезпечення.

Третій бізнес-процес на ринку – **РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОДУКТУ / ПОСЛУГИ**. У цьому випадку мова йде про передачу або використання прав на розроблене ПЗ всередині країни чи за її межами, продаж продуктів на відкритому ринку і т. п. Враховуючи переважаючу кількість закордонних замовлень, важливими питаннями є також валютне регулювання.

ТИПИ КОМПАНІЙ

Найчисельніша за кількістю працівників група компаній надає послуги з розробки ПЗ іншим підприємствам і зазвичай називається «ІТ-аутсорсинг». Більшість з них спеціалізуються на співпраці з іноземними замовниками. У ТОП-10 найбільших ІТ-компаній України за обсягом співробітників¹ всі належать до цієї категорії.

Робота таких компаній здебільшого полягає в комплексному рішенні проблем замовника. Подібні послуги стають особливо затребуваними напередодні переходу до нового етапу цифрової економіки, коли успішна конкуренція неможлива без проведення так званого business transformation. Це включає в себе комплекс послуг: аналіз бізнес-процесів клієнта, пошук вузьких місць, підготовка пропозицій з оптимізації процесів, реалізація рішень як у площині розробки ПЗ, так і у зміні процесів і процедур в компанії, підтримка (maintenance) розроблених рішень і т.д. Разом з цим, окремі компанії (зазвичай невеликі) можуть обмежуватися лише послугами програмування, тестування ПЗ. При цьому незалежно від бізнес-моделі чи спеціалізації компанії надають своїм замовникам саме послуги, і відповідно не стають власником розробленого ПЗ, не мають змоги повторно продавати один і той самий продукт.

Іншим важливим учасником ринку ПЗ в Україні є R&D-центри (research and development), які за оцінками займають близько 6% ринку². Фактично R&D-центри – це підрозділи великих міжнародних компаній, які створені в Україні з метою розробки ПЗ. В Україні діють R&D-центри таких загальновідомих компаній, як Wargaming, NetCracker, Magento (eBay), ABBYY, Ubisoft та ін.

Вони відрізняються від компаній, які надають послугами, тим, що у них є один «замовник» – головна компанія. Тобто R&D-центр не є самостійним підприємством, що шукає клієнтів на міжнародному ринку послуг, він працює як частина міжнародної компанії, розробляючи ПЗ для її потреб. Однак часто сервісні компанії створюють для клієнтів окремі команди, які працюють на довготривалій основі і по-суті є R&D-центрами.

КОМПАНІЇ З R&D ЦЕНТРАМИ В УКРАЇНІ³

Компанія	Місце компанії в Fortune Global 500
	15
	60
	66
	83
	280
	419

¹ Dou.ua (<https://jobs.dou.ua/top50/>)

² Дані PwC

³ IT Ukraine: IT Services and Software R&D in Europe's Rising Tech Nation (http://www.uadn.net/files/ua_hightech.pdf)

Деяко відрізняються в черговості бізнес-процесів продуктиві компанії та стартапи. Це, наприклад TemplateMonster, Depositphotos, Grammarly. Особливість цих компаній у тому, що вони не продають свої послуги, а розробляють завершений продукт/самостійний сервіс, який можна продавати необмежену кількість разів. Такі компанії є власниками об'єктів інтелектуальної власності.

При цьому виділення подібних компаній в Україні в окрему категорію є досить умовним. Справа в тому, що через українське походження засновників відповідних стартапів чи продуктивих компаній такі компанії часто називаються українськими. Однак, головні офіси, які є правовласниками відповідних об'єктів інтелектуальної власності, зареєстровані зазвичай в іноземних юрисдикціях. Те ж саме стосується і операцій з продажу продуктів/розрахунків за сервіси – вони відбуваються за кордоном і до юридичних осіб, що працюють в Україні, не мають жодного стосунку. Саме тому попри те, що такі компанії в Україні часто відносять до продуктивих чи стартапів, насправді їх українські офіси є R&D-центрами. Окрім того, у стартапах продаж/інвестиції відбуваються повністю в іноземних юрисдикціях (продаються корпоративні права не українських компаній, а компаній, що зареєстровані у США і т.д.).

Зазвичай всі описані групи компаній надають різний спектр послуг за національною класифікацією, серед яких можна виділити такі:

Група послуг	Назва за СКП	Код СКП
Розробка ПЗ	Послуги з видання програмного забезпечення	58.2
	Послуги з комп'ютерного програмування	62.01
Тестування	Послуги консультаційні з питань інформатизації	62.02
Інші послуги	Послуги з керування комп'ютерним устаткуванням	62.03
	Послуги у сфері інформаційних технологій і комп'ютерних систем інші	62.09
	Послуги з оброблення даних, розміщення інформації на веб-вузлах і послуги супутні	63.11

ЗАЦІКАВЛЕНІ У РОЗВИТКУ РИНКУ ОСОБИ

У розвитку ринку розробки ПЗ зацікавлене широке коло осіб:

КОМПАНІЇ-РОЗРОБНИКИ ПЗ. Безпосередній інтерес пов'язаний з можливістю безпечного ведення бізнесу та збільшенням доходів.

ДЕРЖАВА. Основні органи влади, що мають безпосередній інтерес в розвитку ринку: Міністерство фінансів та Міністерство економічного розвитку і торгівлі (MEPT). Міністерство фінансів зацікавлене в збільшенні податкових відрахувань та соціальних внесків, що сплачуються представниками галузі. MEPT зацікавлене в розвитку ринків з високою доданою вартістю, основними з яких є високотехнологічні ринки з високою складовою інтелектуальної праці. Серед зацікавлених сторін також Державне агентство з питань електронного урядування та державний апарат загалом як один з основних користувачів ПЗ.

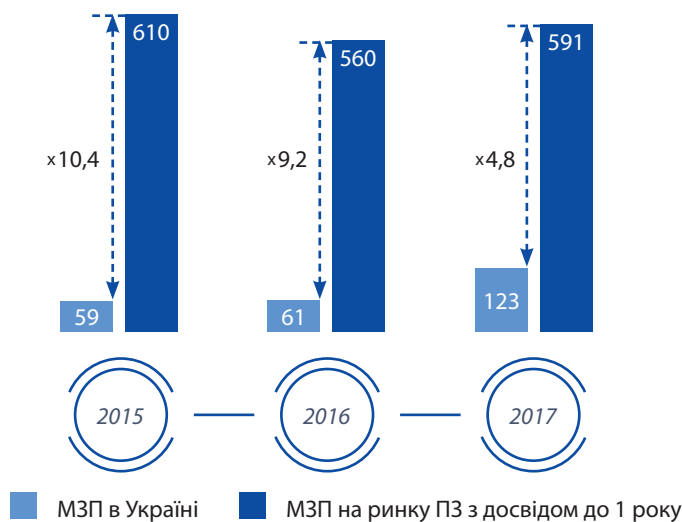

НАСЕЛЕННЯ. Інтерес полягає як у зростанні кількості програмних продуктів для споживачів, які підвищують якість життя, так і у можливості працевлаштування на ринку з високими доходами порівняно з іншими галузями.

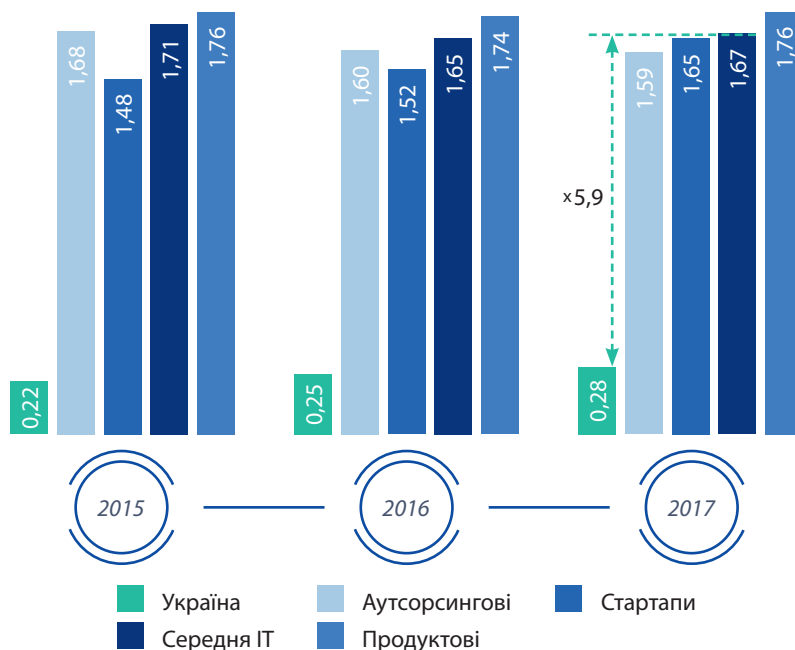
Середня заробітна плата на ринку розробки ПЗ залежить від типу компаній, однак різниця між найбільшими групами представників ринку незначна і складає близько **11%**, тоді як між середньою заробітною

платою на ринку та в Україні загалом становить майже **6 раз**. При цьому така ж значна різниця існує не лише для досвідчених висококласних фахівців, але і для новачків галузі. Так, середня заробітна плата в компаніях ринку ПЗ з досвідом до **1 року** становить **591 дол.**, що майже у **5 раз** вище за мінімальну заробітну плату, встановлену державою, навіть після **двократного** її підвищення у 2017 році.

МІНІМАЛЬНА ЗП В УКРАЇНІ ТА НА РИНКУ РОЗРОБКИ ПЗ З ДОСВІДОМ ДО 1 РОКУ, дол.¹

СЕРЕДНЯ ЗАРОБІТНА ПЛАТА В УКРАЇНІ ВСЬОГО І НА РИНКУ РОЗРОБКИ ПЗ, тис. дол.²

ПРЕДСТАВНИКИ БІЗНЕСУ СУМІЖНИХ ГАЛУЗЕЙ. Ринок розробки ПЗ породжує ряд екстерналій, що позитивно впливають на економіку в цілому. Так, відповідно до звіту асоціації BSA та дослідницького центру The Economist Intelligence Unit³, в США **2,5 млн** робочих місць на ринку розробки ПЗ додатково створили **7,3 млн** робочих місць в інших сферах, тобто **1** працівник ІТ створює **2,9** додаткових робочих місця.

¹ Закон про Державний Бюджет України, НБУ (https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=7693080), dou.ua (<https://dou.ua/lenta/articles/salary-report-june-july-2017/>)

² Закон про Державний Бюджет України, НБУ (https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=7693080), dou.ua (<https://dou.ua/lenta/articles/salary-report-june-july-2017/>)

³ The \$1 Trillion Economic Impact Of Software (http://softwareimpact.bsa.org/pdf/Economic_Impact_of_Software_Report.pdf)

Тож **100 тис.** працівників ІТ в Україні потенційно можуть створювати **290 тис.** робочих місць в інших сферах. Відповідно до іншого дослідження¹, продуктивність праці в США протягом 2004-2012 років зросла на **1,56%**, з них внесок програмного забезпечення склав **0,24%**. Тому розвиток ринку розробки ПЗ позитивно відобразиться на інших галузях.

Яскравим прикладом в Україні є ринок нерухомості. **Протягом останніх 4 років ІТ-сектор лідирує за попитом на офісну нерухомість.** У 2016 ІТ-компанії відповідали за **41%** попиту², тоді як друге місце з показником всього в **21%** займала фармацевтична галузь.

¹ *The U.S. Software Industry As an Engine for Economic Growth and Employment* (<http://www.siaa.net/Admin/FileManagement.aspx/LinkClick.aspx?fileticket=ffCbUo5PyEM%3D>)

² *Colliers International. 2016 Year-End Review* (http://www.colliers.com/-/media/files/emea/ukraine/research/colliers%20real%20estate%20market%20overview_2016_eng.pdf?la=en-GB)

ХАРАКТЕРИСТИКА РИНКУ РОЗРОБКИ ПЗ В УКРАЇНІ

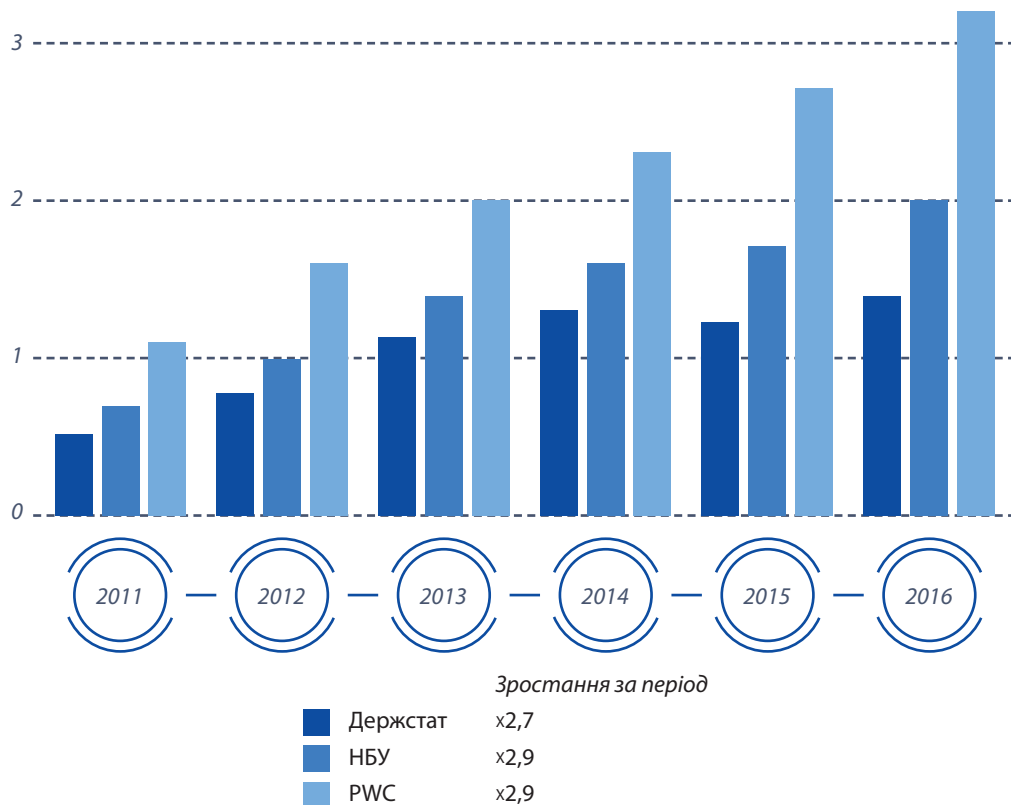
Одноставної оцінки розміру ринку розробки ПЗ в Україні не існує. Більшість схиляється до думки, що близько **90%** ринку працюють над іноземними замовленнями.

Однією з причин експортної спрямованості галузі ми бачимо відсутність в Україні достатньої кількості підприємств, які готові купувати складні рішення у сфері ПЗ. Окрім того, компанії-лідери індустрії практично не беруть участь у державних закупівлях з огляду на їх невеликий обсяг та корупційні і репутаційні ризики.

Експорт послуг у 2016 оцінювався по-різному:

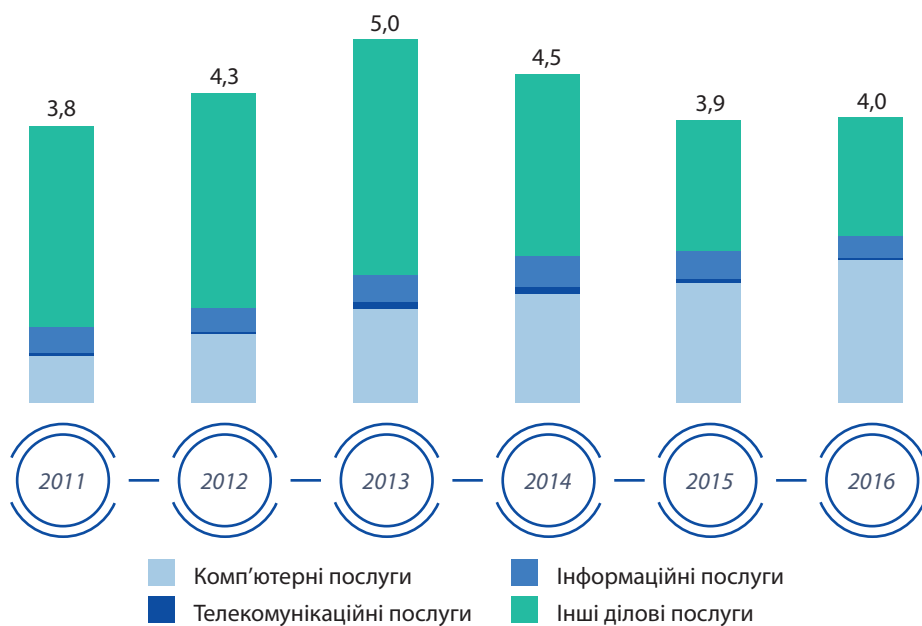
- ◆ компанія PwC визначила розмір ринку аутсорсингу на рівні **3,2 млрд дол.**;
- ◆ згідно з даними Державної служби статистики, обсяг експорту комп'ютерних та інформаційних послуг становив **1,4 млрд дол.**;
- ◆ згідно з даними НБУ експорт комп'ютерних та інформаційних послуг склав **2 млрд дол.**

ОБСЯГ ЕКСПОРТУ ІТ-ПОСЛУГ З УКРАЇНИ, млрд дол. США

Негативним явищем є значна різниця в оцінці послуг Державною службою статистики та Національним банком України, яка сягає **44%**. Подібні відмінності свідчать про потребу в застосуванні досконалішої класифікації державними органами. Наведена оцінка компанії PwC заснована на затратній моделі, яка була розрахована на основі даних, наданих компаніями ринку. І на наш погляд вона найточніше зображує реальний стан ринку.

ОБСЯГ ІСТ-ПОСЛУГ ЗА МЕТОДИКОЮ СВІТОВОГО БАНКУ, млрд дол. США

Дещо відмінні дані наводить Світовий банк. Його методика використовує дані Національного банку, однак до комп'ютерних та інформаційних послуг додає також телекомунікаційні послуги та «Інші ділові послуги». Ці статті, на відміну від комп'ютерних та інформаційних послуг, за останні роки показували різнонаправлену динаміку, що призвело до значної відмінності в даних. Ця методика також вказує на певні недоліки у національній статистиці: очевидно, що частина «інших ділових послуг» належить до ринку розробки ПЗ, однак визначити, яка саме, досить складно.

Однак незалежно від джерела даних, існує консенсус щодо зростання і розвитку ринку в Україні. У період 2011-2016 років ринок зріс: за даними Укрстату – у **2,7 рази**, за даними НБУ – у **2,9**, за даними PwC – також у **2,9 раз**. Сьогодні ринок є найбільшим постачальником валюти серед галузей сфери послуг і **третім** загалом в Україні, поступаючись лише експорту продовольчих товарів та сировини для їх виробництва і чорним й кольоровим металом та виробам з них.

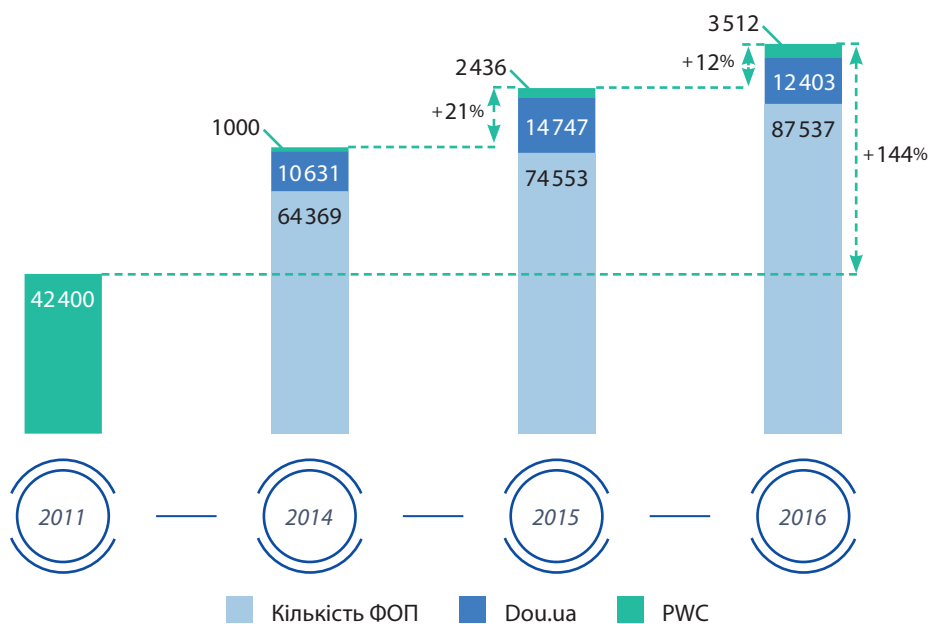
ОБСЯГ ЕКСПОРТУ НАЙБІЛЬШИХ ГАЛУЗЕЙ В УКРАЇНІ, млрд дол. США¹

¹ Дані НБУ, оцінка ринку розробки ПЗ – PwC (<https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208301>)

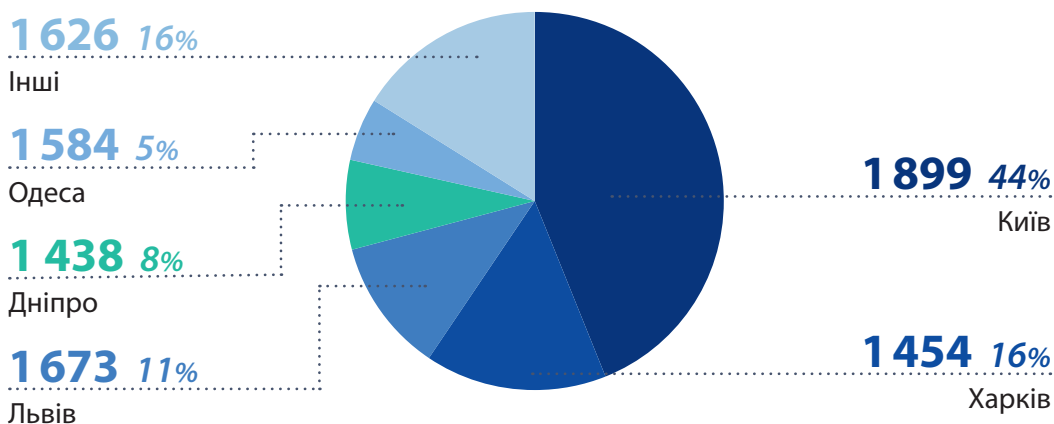
Ще складнішим є визначення кількості працівників і підприємств, що діють на ринку. Більшість працівників компаній оформили стосунки з великими підприємствами як фізичні особи-підприємці (ФОП). Відповідно до офіційних даних, кількість ФОП за згаданими вище кодами складала **87 537**¹ у 2016 році. Кількість зайнятих на ринку працівників, яку озвучують експерти, більша: **103 452**² осіб згідно з дослідженням PwC, **99 940**³ згідно з dou.ua. Відповідно середньорічний приріст зайнятих на ринку у 2014-2016 роках складав **15%** і **17%** згідно з даними dou.ua та офіційною статистикою ФОП, а у 2011-2016 роках згідно з даними PwC кількість працівників на ринку зростала в середньому на **20%**.

КІЛЬКІСТЬ ЗАЙНЯТИХ НА РИНКУ РОЗРОБКИ ПЗ

Варто зазначити, що ринок забезпечує роботою жителів різних областей: в столиці зосереджено менше половини працівників сфери. З ТОП-50 компаній лише **13** компаній представлені тільки в Києві, тобто **37** провідних компаній ринку мають офіси розробки за межами столиці. А **27** компаній мають офіси у **3** та більше містах України. При цьому заробітна плата у регіонах залишається високою. Така географічна розосередженість сприяє підвищенню рівня життя і розвитку регіонів.

СЕРЕДНЯ ЗАРОБІТНА ПЛАТА, дол. ТА КОНЦЕНТРАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ РИНКУ В РЕГІОНАХ⁴

¹ Дані Державної Фіскальної служби

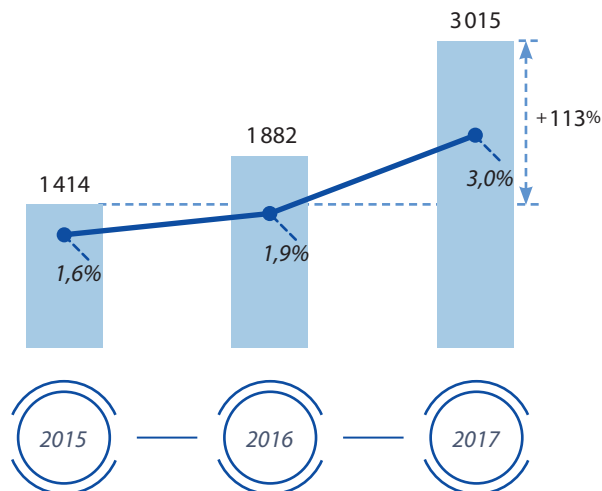
² Export-oriented segment of Ukraine's IT services market: Status quo and prospects (http://www.eba.com.ua/static/export_it_industryfinal_29092016.pdf)

³ Dou.ua (<https://dou.ua/lenta/columns/jobs-and-trends-2015/>)

⁴ Dou.ua (<https://dou.ua/lenta/columns/jobs-and-trends-2015/>)

При цьому на ринку існує значна кількість відкритих вакансій. Станом на червень 2017 року компанії шукали більше **3 тисяч** нових працівників¹, тобто ринок відчував кадровий голод у розмірі біля **3%** від загальної кількості зайнятих. Кількість і відсоток незайнятих вакансій лише зростає, що говорить про перспективи розвитку ринку.

КІЛЬКІСТЬ І ВІДСОТОК ВІДКРИТИХ ВАКАНСІЙ ДО КІЛЬКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ НА РИНКУ

При цьому існує проблема із заповненням вакансій. Одна з причин – відтік випускників ІТ-спеціальностей, який за експертними оцінками становить близько **25-35%**². Інша проблема – тривалий період отримання освіти і її невідповідність вимогам ринку. Так, на сьогодні згідно з дослідженнями підготовка спеціаліста початкового рівня складає від **45 до 70** місяців. У випадку актуалізації навчальних програм цей термін можна скоротити на **15-30%** до **31-59** місяців, що дозволить збільшити не лише якість підготовки кадрів, але і кількість випускників, що забезпечить ресурсну базу для зростання галузі.

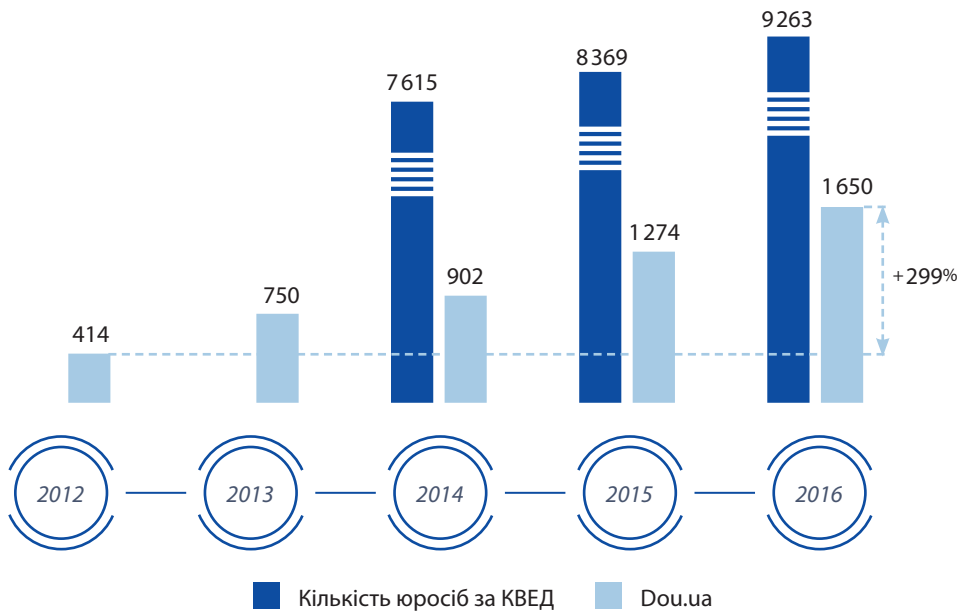
Складно також однозначно визначити кількість підприємств на ринку. За офіційними даними кількість підприємств – юридичних осіб у 2016 році склала **9263**³. У той же час за експертними даними на ринку склала **1274**. Така різниця значною мірою може бути пов'язана із реєстрацією компаніями, які працюють під одним брендом, декількох юридичних осіб. Наприклад одна з великих компаній лише за однією адресою має п'ять діючих юридичних осіб: ТЗОВ «Компанія-Консалтинг», ТЗОВ «Компанія-Україна», ТОВ «Компанія-МТ», ТОВ «Компанія Смарт Солюшнс», Корпорація «Компанія». Тому для реальної оцінки кількості діючих компаній доцільним є використання експертних оцінок, відповідно до яких у 2012-2016 роках кількість підприємств зростала щороку в середньому на **41%** і склала **1650** компаній

¹ Dou.ua (<https://jobs.dou.ua/trends/>)

² PwC, Design of IT program curriculum

³ Дані Державної Фіскальної служби

КІЛЬКІСТЬ КОМПАНІЙ НА РИНКУ РОЗРОБКИ ПЗ¹

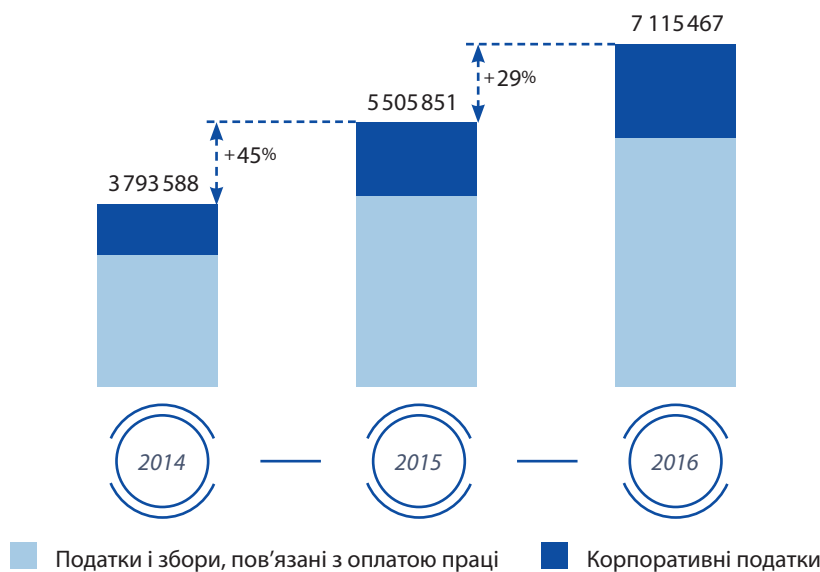

Ринок розробки ПЗ є важливим донором державного бюджету. Сума сплачених податків і зборів **зросла** у 2016 порівняно з 2014 роком на **88%** і склала **7,1 млрд грн**. Із них більшість була пов'язана з оплатою праці:

- ◆ податки, сплачені фізичними особами-підприємцями (перш за все єдиний податок);
- ◆ єдиний соціальний внесок (ЄСВ), сплачений фізичними особами-підприємцями;
- ◆ ЄСВ, сплачений юридичними особами;
- ◆ податок на доходи фізичних осіб.

Корпоративні податки, більшу частину яких становлять податок на прибуток підприємств та ПДВ, склали значно меншу частину сплачених коштів.

СПЛАЧЕНІ ПРЕДСТАВНИКАМИ РИНКУ ПОДАТКИ І ЗБОРИ, тис. грн

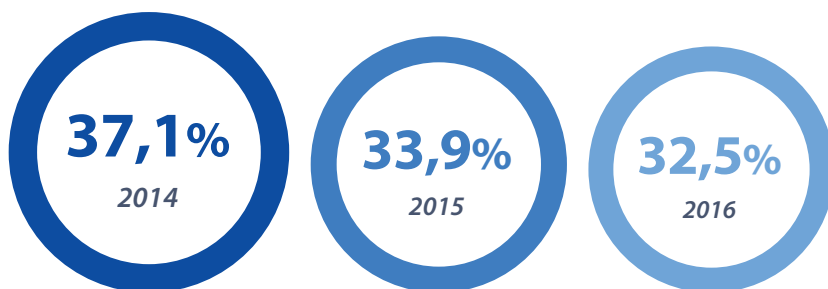

Серед існуючих **1 650** компаній спостерігається значна конкуренція. Існує **п'ять** найбільших компаній, кількість працівників у яких перевищує **2 000** осіб, ще у **п'яти** працівників більше **1 000** осіб. Загалом же частка зайнятих у **25** найбільших

¹ Dou.ua (<https://dou.ua/lenta/articles/jobs-and-trends-2016/>)

складає **одну третю** від загальної кількості і має тенденцію до зниження, що свідчить про наявну здорову конкуренцію. Підтвердженням є і те, що збільшення кількості компаній на **41%** щороку суттєво перевищує темпи росту кількості працівників на **19%-21%** залежно від джерела даних. Цей факт також свідчить про значний попит на спеціалістів у сфері ІТ та подальші перспективи росту галузі.

ВІДСОТОК ПРАЦІВНИКІВ, ЗАЙНЯТИХ У ТОП-25 КОМПАНІЙ РИНКУ¹

Окремим питанням є капіталізація/вартість компаній, що працюють на ринку України. Більшість компанії сектору розробки ПЗ є приватними та не публікують свою фінансову звітність. Це ускладнює процес оцінки компаній. При цьому в Україні працюють дві міжнародні компанії з лістингом на Нью-Йоркській фондовій біржі: **EPAM** та **Luxoft**. Виходячи з середньої ціни на їх акції за **3 місяці**², капіталізація зазначених компаній склала **4,3 млрд дол.** та **2,1 млрд дол.** відповідно. Застосовуючи опосередковані методи оцінки ми можемо приблизно оцінити вартість їх українських підрозділів.

Оскільки головним чинником для компаній, що надають послуги з розробки ПЗ є працівники, ми розподілимо вартість бізнесу пропорційно до кількості працівників. Використання такого методу показує, що українські підрозділи компаній можуть коштувати близько **875 млн дол.** (EPAM) та **642 млн дол.** (Luxoft). Загалом же капіталізація **10** найбільших українських компаній перевищує **4 млрд дол.**

Тобто, вже сьогодні найбільші підприємства галузі посідають чільне місце за капіталізацією серед найбільших українських компаній. Проте на відміну від сировинних гігантів чи підприємств з традиційних галузей, їх вартість заснована на людському капіталі та експертизі, отриманій за час роботи.

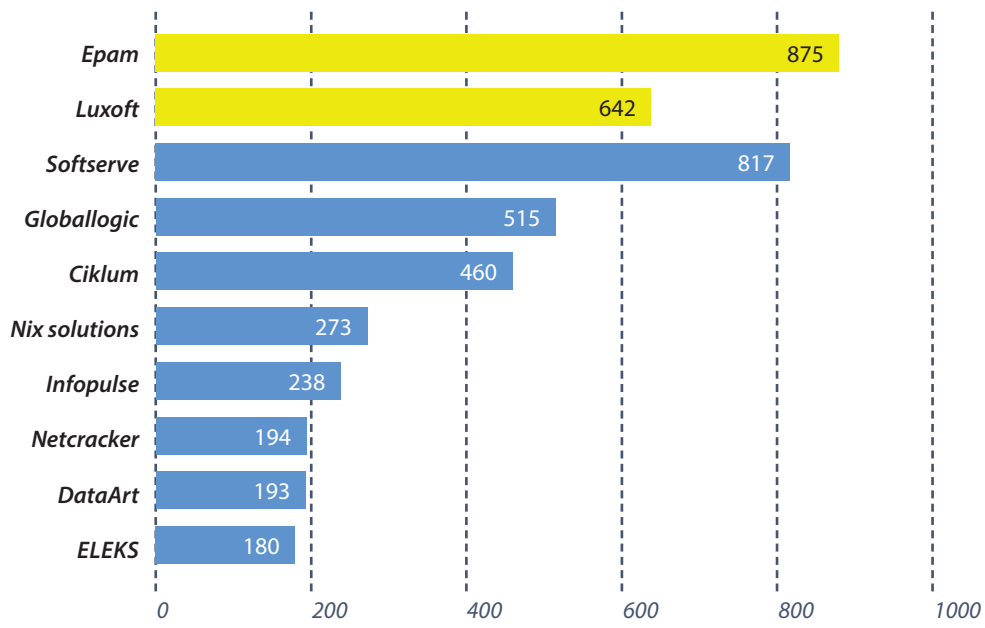

¹ Dou.ua (<https://dou.ua/lenta/articles/top-50-july-2017/?from=doufp>)

² Станом на 31 липня 2017 року

³ Eavex Capital (http://www.eavex.com.ua/media/documents/2017/EAVEX_Equity_Weekly_ENG_Jul_31.pdf)

ПРИБЛИЗНА КАПІТАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ІТ-КОМПАНІЙ, млн дол.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1:

Ринку розробки програмного забезпечення притаманні:

- ◆ високий рівень розвитку і значний потенціал росту;
- ◆ розвиток людського капіталу як основний шлях для зростання;
- ◆ значний вплив на соціальне становище завдяки високому рівню оплати праці;
- ◆ широка представленість в регіонах;
- ◆ значний вплив на економічну ситуацію;
- ◆ орієнтованість на глобальні ринки;
- ◆ високий рівень конкуренції як всередині країни, так і закордоном;
- ◆ значна залежність від стабільності і передбачуваності правил ведення бізнесу.

2 | РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

2.1

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Насамперед слід зазначити, що в Україні **відсутнє** комплексне галузеве регулювання ринку розробки ПЗ:

- ◆ Відсутній спеціальний нормативно-правовий акт, який би встановлював вимоги до суб'єктів господарювання, що є учасниками ринку;
- ◆ Відсутній спеціальний нормативно-правовий акт, який би встановлював вимоги до послуг з розробки ПЗ чи ПЗ як завершеного продукту;
- ◆ Розробка ПЗ не відноситься до видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню¹.

Тобто, відсутні спеціальні акти, які передбачають на ринку загальні вимоги до компаній, їх послуг чи продуктів. При цьому такі вимоги не встановлені і в неспеціальних нормативно-правових актах.

Таким чином, ринок розробки ПЗ в Україні – це сфера, в якій держава не встановила та не реалізує окремо свої повноваження щодо **управління та регулювання діяльності з розробки ПЗ**, а також не визначила окремих **прав, обов'язків та засад** відповідальності фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у даній діяльності або користуються послугами з розробки ПЗ чи безпосередньо ПЗ. Відсутність регуляторного навантаження на ринку є не результатом дерегуляції чи спеціальної реформи: ринок фактично сформувався за часів незалежності України і держава не запровадила вимог до нього. Відсутність жорсткого регулювання ринку сприяло його розвитку і не принесло додаткових ризиків, тому на наш погляд, ефективним буде і надалі утриматися від запровадження спеціального регулювання для сфери розробки ПЗ.

Однак, до окремих бізнес-процесів на ринку застосовуються загальні вимоги, що встановлені у відповідних нормативно-правових актах.

Особливої уваги потребує регулювання одного з головних етапів діяльності на ринку – **найм персоналу та оплата його праці**. Найважливішими актами, що регулюють цю діяльність, є Кодекс законів про працю України, Податковий кодекс України (ПКУ), Закони «Про зайнятість населення», «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (Закон про ЄСВ). З огляду на необхідність залучення іноземців до роботи над експортно-орієнтованими проектами окрему увагу слід приділити процесу працевлаштування іноземців в Україні, що регулюється Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» та Постановою Кабінету Міністрів України (КМУ) «Питання видачі, продовження дії та анулювання дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства».

Зважаючи на те, що ринок розробки ПЗ функціонує не лише на національному, але й на глобальному рівні, слід звернути увагу також на **регулювання експортних операцій**, в тому числі на Закон «Про Національний банк України» та, зокрема, вимоги щодо обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті.

¹ Окремо варто зауважити, що в Україні діє ліцензування такої специфічної діяльності, як надання послуг у галузі криптографічного захисту інформації (крім послуг електронного цифрового підпису) та технічного захисту інформації. Відповідне регулювання буде детально проаналізоване нами при аналізі ринку кібербезпеки

Також, враховуючи глобальний характер ринку, слід розглянути регулювання процесу ввезення прототипів техніки для тестування та розробки для неї ПЗ в Україні, оскільки цей процес є важливим етапом як для R&D-центрів, так і для компаній, що надають послуги з розробки ПЗ. У цьому контексті слід звернути увагу на вимоги до ввезення радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв (РЕЗ та ВП) на територію України, що регулюються Законами «Про радіочастотний ресурс України», «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», а також Технічним регламентом радіообладнання і телекомунікаційного кінцевого (термінального) обладнання та Технічним регламентом радіообладнання.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ РИНКУ

У 2012 році в Україні було прийнято Закон «Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції» (Закон про розвиток індустрії). Він покликаний забезпечити державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції за допомогою:

- ◆ встановлення особливостей оподаткування суб'єктів ринку розробки ПЗ (індустрії програмної продукції);
- ◆ інших форм державної підтримки.

Відповідно до Закону про розвиток індустрії державна підтримка здійснюється на основі річних планів заходів з підтримки розвитку індустрії програмної продукції України.

Хочемо зауважити, що річні плани не приймаються вчасно. Так, План заходів з підтримки розвитку індустрії програмної продукції України на 2016 рік був затверджений КМУ 8 вересня 2016 року, а на 2017 рік – 31 травня 2017 року. По-перше, така затримка затвердження плану заходів означає, що до його прийняття спеціальні заходи не здійснюються (оскільки вони не заплановані). По-друге, це свідчить про відсутність системного підходу до виконання Закону про розвиток індустрії.

Разом з цим, ми вважаємо, що наявність таких документів, як щорічний план підтримки розвитку індустрії, є важливим механізмом для постійної роботи держави по створенню належних умов для подальшого розвитку ринку.

ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРЕЛІКУ РЕГУЛЯТОРНИХ АКТИВ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ РИНОК РОЗРОБКИ ПЗ

На момент підготовки цієї Зеленої книги було визначено **29 ЧИННИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТИВ**, що безпосередньо складають регуляторне поле ринку:

- ◆ Податковий кодекс України;
- ◆ Господарський кодекс України;
- ◆ Кодекс законів про працю України;
- ◆ 10 Законів України;
- ◆ 6 Постанов Кабінету Міністрів України;
- ◆ 4 Розпорядження Кабінету Міністрів України;
- ◆ 2 Постанови Національного банку України;
- ◆ 1 Наказ Міністерства доходів і зборів;
- ◆ 2 Накази Міністерства внутрішніх справ України;
- ◆ 1 Наказ Міністерства юстиції України.

Повний перелік актив наведений у додатку.

Детальні результати аналізу регуляторних актив, що регулюють ринок, відображаються у додатку.

Для зручності оцінки ефективності регулювання ринку ми будемо описувати регулювання ринку через аналіз регулювання окремих-бізнес процесів, що є важливими саме для ринку розробки ПЗ.

Оскільки нашою метою в рамках Зеленої книги є аналіз ефективності регулювання в контексті конкретного ринку, ми будемо приділяти найбільшу увагу саме тим аспектам регулювання, що є найбільш актуальними для ринку розробки ПЗ.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ РОБОТИ

НАЙМ ПЕРСОНАЛУ

Одним з **ключових** аспектів регулювання ринку є оформлення відносин з розробниками ПЗ в контексті відповідного податкового навантаження.

Важливість цього питання обумовлена тим, що люди є головним ресурсом саме для компаній ринку розробки ПЗ, а видатки на оплату праці є **головною статтею** витрат і за нашими оцінками складають від **60** до **80%** доходу.

Виплати розробникам ПЗ, що оформлені відповідно до трудового законодавства оподатковуються наступним чином:

Назва платежу	Ставка	Максимальна величина бази нарахування	Підстава
Податок на доходи фізичних осіб	18 відсотків	Сплачується з усієї суми	Ст. 163, 164, 167 ПКУ
Військовий збір (ВЗ)	1,5 відсотка	Сплачується з усієї суми	Пункт 16 ¹ підрозділу 10 розділу ХХ ПКУ
Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ)	22 відсотки	40600 грн – 25 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (на частину доходу, що перевищує зазначений розмір ЄСВ не нараховується)	Ст. 4, 7 Закону про ЄСВ

Виходячи з того, що середня заробітної плати розробника в Україні – **1 670 доларів США** після оподаткування, або ж **43 721,73 грн** за курсом НБУ на 19 вересня 2017 року, то загалом роботодавець має сплатити за одного розробника компанія **19 852 грн 98 коп.:**

Стаття	Як рахується	Сума
Заробітна плата до відрахувань		54 312 грн 71 коп.
ПДФО	18% від 54 312 грн 71 коп.	9 776 грн 29 коп.
Військовий збір	1,5% від 54 312 грн 71 коп.	814 грн 69 коп.
ЄСВ	22% від 40 600 грн	8 932 грн
ЗП після відрахувань		ЗП до відрахувань – ПДФО – ВЗ
		43 721 грн 73 коп.
Нараховано податків і зборів		ПДФО + ВЗ + ЄСВ
		19 852 грн 98 коп.

Тобто, при розрахунку оподаткування відповідно до середньої заробітної плати розробника ПЗ, загальне податкове навантаження на виплати працівникам при працевлаштуванні відповідно до трудового законодавства – **36,6%**.

Таке податкове навантаження на виплати працівникам **є дуже відчутним** для компаній ринку розробки ПЗ, які витрачають від **60 до 80%** доходу на виплати працівникам. У традиційних для України секторах економіки виплати працівникам займають невелику частку витрат і тому оподаткування оплати праці для них не є критичним. Наприклад, у галузі експорту чорних та кольорових металів виплати працівникам рідко перевищують **10%** від доходу компанії.

Якщо витрати компанії, що розробляє ПЗ, на виплати працівникам з усіма обов'язковими платежами становлять **70%** від її доходу, то вона сплачує до бюджету **18,8%** від свого доходу на податки і збори, пов'язані з виплатами працівникам.

Разом з тим, підприємство сировинного сектору, витрати якого на виплати працівникам з усіма обов'язковими платежами становлять **10%** від його доходу, витрачає на податки у зв'язку з виплатами працівникам близько **2,9%**.

Наведені розрахунки показують, що компанії ринку розробки ПЗ особливо чутливі до податкового навантаження на оплату праці. Саме тому найбільш розповсюдженою юридичною формою роботи на ринку розробки ПЗ є оформлення **господарських договорів** з ІТ-фахівцями у якості ФОП-підрядників, що сплачують податки за спрощеною системою оподаткування.

Така форма взаємодії дозволяє істотно знизити податкове навантаження компанії. У випадку застосування моделі з ФОП сплачуються такі податки (береться у розрахунок ФОП третьої групи з включенням податку на додану вартість до складу єдиного податку):

Назва платежу	Ставка	Підстава
Єдиний податок	5 відсотків від доходу	Ст. 291, 293 ПКУ
Єдиний внесок на загально-обов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ)	22 відсотки від мінімального розміру заробітної плати на місяць (704 грн на місяць станом на 19 вересня 2017 року).	Ст. 4, 7 Закону про ЄСВ

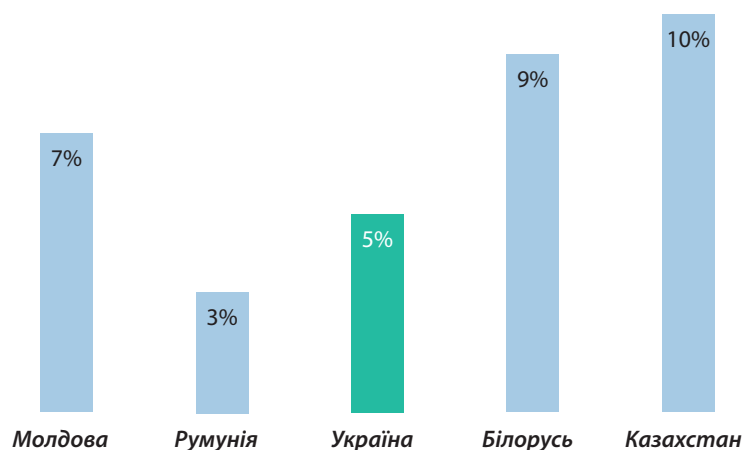
Тобто використовуючи таку модель компаній сплачують в середньому за одного розробника **3 042,20 грн** на місяць (**2 338,20 грн + 704 грн**)¹. При цьому якщо сукупні витрати на розробників становлять **70%** доходів компанії, то відповідні обов'язкові платежі складають **4,3%** від доходу компанії.

¹ Єдиний податок та ЄСВ ФОП сплачує самостійно, але кошти для сплати податків він отримує від компанії, на яку працює. Для мети Зеленої книги безпосередньо механіка сплати не є важливою

Очевидним є той факт, що наразі модель співпраці ІТ-компаній з фахівцями як з ФОП дозволяє компаніям знизити податкове навантаження завдяки застосуванню єдиного податку у розмірі **5%**¹.

На наш погляд, саме **можливість використання компаніями ринку розробки ПЗ моделі, за якої оптимізується податкове навантаження на оплату праці, є головним фактором, що дає українським ІТ-компаніям конкурентну перевагу на світових ринках** у вигляді низького податкового навантаження на ключову статтю витрат, а відповідно і забезпечує невпинне зростання сектору. Наприклад, податок на доходи у Польщі для спрощеного режиму складає **19%**, тоді як в Україні – **5%**. Таким чином при однакових затратах компаній на оплату праці в Україні працівники можуть отримувати до **17%** більше доходу, порівняно із роботою в Польщі.

ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ РОЗРОБНИКІВ ПЗ В РІЗНИХ КРАЇНАХ²

Однак, разом з цим, використання описаної моделі з ФОП має і **негативні наслідки** для компаній ринку. Насамперед мова йде про ризик різкого унеможливлення для компаній використовувати надалі модель взаємодії з ФОП, що може статися у різний спосіб:

- 1) перекваліфікація господарських відносин між ФОП та компаніями ринку у трудові відносини;
- 2) зміна вимог до платників єдиного податку третьої групи (унеможливлення надання послуг з розробки ПЗ платниками єдиного податку);
- 3) зміна норм щодо розрахунку фінансового результату податкового (звітного) періоду в контексті збільшення у зв'язку з послугами, придбаними у ФОП.

Ми вважаємо, що описаний ризик **стримує** розвиток ринку розробки ПЗ, оскільки компанії обмежені у довгостроковому плануванні, а відповідно це негативно впливає на обсяг інвестицій у розвиток українських офісів.

Сталому та ще більш стрімкому розвитку ринку розробки ПЗ сприяло би:

- ◆ гарантування державою на певний період часу можливості використання компаніями моделі з ФОП або
- ◆ істотне зниження загального податкового навантаження на виплати висококваліфікованим працівникам.

Довгострокова впевненість учасників ринку у сталих умовах роботи може бути гарантована державою на рівні закону чи угоди компанії з державою. Схожі

¹ При цьому зазначена модель не впливає на сплату компаніями інших податків (податок на прибуток, податок на додану вартість тощо)
² Дослідження PwC

приклади вже є в Україні, але не для ринку розробки ПЗ¹. На нашу думку, у разі, якщо аналогічна довгострокова гарантія буде створена для ринку розробки ПЗ, галузь зможе показати ще більш стрімкі темпи зростання.

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНОЗЕМЦІВ

В рамках працевлаштування розробників ПЗ варто окремо виділити працевлаштування іноземців². Є **три** фактори, що спричиняють високу важливість залучення іноземців до роботи у компаніях ринку:

- 1 український ринок розробки ПЗ є **експортно-орієнтованим**, клієнти українських компаній працюють на іноземних ринках. Тому для розробки рішень, що спрямовані на іноземні ринки треба залучати в тому числі експертів з ринків клієнтів (іноземців);
- 2 значна частина компаній ринку в Україні є **міжнародними** компаніями, що можуть переводити фахівців з однієї країни до іншої;
- 3 кваліфікація розробників ПЗ може бути реалізована у **всьому світі**, оскільки мови програмування універсальні незалежно від країни, а оплата праці в Україні є конкурентною в регіоні, тому компанії в Україні зацікавлені у розробниках з інших країн.

Насамперед слід підкреслити, що іноземці не можуть бути працевлаштовані в Україні **без проходження спеціальних дозвільних процедур**, зокрема для їх працевлаштування необхідно:

- ◆ отримати **дозвіл на працевлаштування** (ч. 4 ст. 3 Закону «Про зайнятість населення» визначено, що іноземці приймаються роботодавцями на роботу на підставі дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства (дозвіл на працевлаштування);
- ◆ отримати **довгострокову візу** (ч. 1 ст. 52 Закону «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» передбачено, що іноземці та особи без громадянства зобов'язані отримати довгострокову візу з метою отримання посвідки на тимчасове проживання в Україні (посвідка), якщо інше не передбачене міжнародними договорами);
- ◆ отримати **посвідку** (ч. 4 ст. 4 Закону «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» передбачено, що вважаються такими, які на законних підставах перебувають на території України іноземці, які відповідно до закону прибули в Україну для працевлаштування та отримали посвідку).

Загальні вимоги та процедури щодо працевлаштування іноземців є **єдиними** для всіх компаній, що працюють в Україні та не є специфічними для ринку розробки ПЗ.

Разом з цим, з 27 вересня 2017 року³ для отримання дозволу на працевлаштування ІТ-фахівців впроваджуються певні особливості. У Законі «Про зайнятість населення» було визначено нове поняття «іноземні ІТ-професіонали»⁴, що віднесені до особливої категорії іноземців, які претендують на працевлаштування в Україні (п. 5 ч. 2 ст. 42¹ Закону «Про зайнятість населення»). Для працевлаштування іноземних ІТ-професіоналів територіальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції,

¹ Закон України «Про електроенергетику» встановлює «зелений» тариф до 31.12.2029 року (спеціальний тариф, за яким закуповується електрична енергія, вироблена на об'єктах електроенергетики)

Закон України «Про угоди про розподіл продукції» передбачає можливість укладення угоди між інвестором та державою, що створює взаємні права та обов'язки для сторін угоди

² Для цілей даного розділу під поняттям іноземця ми розуміємо іноземця чи особу без громадянства, що не має посвідки на постійне проживання в Україні

³ Дата набрання чинності Закону від 23.05.2017 № 2058-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення бар'єрів для залучення іноземних інвестицій»

⁴ «Іноземці або особи без громадянства, які займають посади, пов'язані з розробленням та впровадженням результатів комп'ютерного програмування (операційної системи, комп'ютерних програм та їх компонентів, веб-сайтів, онлайн-сервісів) та криптографічних засобів захисту інформації в юридичних особах, що провадять діяльність із комп'ютерного програмування як основний вид економічної діяльності за Національним класифікатором видів економічної діяльності»

буде самостійно отримувати відомості про наявність у роботодавця зареєстрованого виду діяльності – комп'ютерне програмування.

Віднесення розробників ПЗ до особливої категорії іноземців створює для них **2 пом'якшення** у порівнянні з загальними вимогами:

- 1) Дозвіл на працевлаштування видається на строк до **трьох** років (за загальним правилом видається на строк до **одного** року).

Можливість отримати дозвіл на працевлаштування строком до **трьох** років є позитивною для ринку, оскільки зменшує витрати, пов'язані з необхідністю щорічно переоформлювати дозвіл на працевлаштування.

Строк, на який видається або продовжується дозвіл	Розмір плати
Від 1 до 3 років	Шість прожиткових мінімумів для працездатних осіб
Від 6 місяців до 1 року	Чотири прожиткові мінімуми для працездатних осіб

Таким чином, наймаючи іноземного розробника ПЗ на **3** роки завдяки особливому статусу ІТ-професіоналів, компанія витратить на плату за видачу дозволу **6** прожиткових мінімумів замість **12** (по **4** кожен рік), якщо б ІТ-професіонали не відносилися до особливої категорії.

- 2) Відсутність обмеження щодо мінімальної заробітної плати іноземного ІТ-фахівця¹ (за загальним правилом роботодавця може отримати дозвіл, за умови виплати заробітної плати у розмірі не менш як **десять** мінімальних заробітних плат).

Виходячи з того, що середній розмір оплати праці ІТ-фахівця в Україні – **43721,73 грн**, а загальний поріг мінімальної заробітної плати для іноземних працівників – **32000 грн**, можемо сказати, що наявність цього пом'якшення не впливає на залучення кваліфікованих іноземних працівників. Однак, варто зауважити, що зазначена умова позитивно сприятиме конкуренції України за іноземців, що лише починають працювати у сфері розробки ПЗ. Це є позитивним з огляду на високий попит сусідніх країн на молодих ІТ-фахівців з України, та буде сприяти компенсації відтоку ІТ-фахівців з України.

Разом з цим, попри описані позитивні для ринку розробки ПЗ пом'якшення у процесі працевлаштування іноземців, існують вимоги, що заважають залученню компаніями ринку іноземних фахівців. Мова йде про те, що наразі іноземці при працевлаштуванні в Україні змушені виїжджати з України після отримання дозволу на працевлаштування та повертатися для оформлення посвідки.

Це стосується іноземців, яким:

- ... Для отримання посвідки необхідно отримати довгострокову візу;
- ... Для отримання посвідки довгострокова віза не потрібна.

ОТРИМАННЯ ДОВГОСТРОКОВОЇ ВІЗИ ДЛЯ ОФОРМЛЕННЯ ПОСВІДКИ

Оформлення посвідки потребує отримання довгострокової візи відповідно до:

- ◆ ч. 1 ст. 52 Закону «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземці зобов'язані отримати довгострокову візу з метою отримання посвідки на тимчасове проживання в Україні (посвідка), якщо інше не передбачене міжнародними договорами;

¹ Ч. 4 ст. 421 Закону «Про зайнятість населення»

- ◆ пункту 6 Порядку оформлення, виготовлення і видачі посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання, який затверджено постановою КМУ від 28 березня 2012 р. № 251 (надалі - Порядок оформлення посвідки № 251);
- ◆ пункту 3.2 Тимчасового порядку розгляду заяв для оформлення посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання, який затверджено Наказом МВС від 15 липня 2013 №681 (надалі – Тимчасовий порядок МВС № 681).

Тобто, після того, як іноземець отримав дозвіл на працевлаштування, він має отримати довгострокову візу (візу Д), і лише після цього він може подати заяву на отримання посвідки.

Однак, довгострокова віза оформляється лише закордонною дипломатичною установою України. Це передбачено пунктом 4 Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію, що затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 118 (далі – Правил оформлення віз). Таким чином, після того, як дозвіл на працевлаштування виданий, іноземець має:

- 1) виїхати за кордон;
- 2) отримати у закордонній дипломатичній установі України довгострокову візу;
- 3) повернутися до України та подати документи на отримання посвідки.

Тобто **неможливість** оформлення довгострокової візи на території України призводить до того, що після отримання дозволу на працевлаштування іноземці вимушені виїжджати за кордон для оформлення візи, і лише після цього вони повертаються до України для оформлення посвідки.

Це ускладнює процес працевлаштування іноземних ІТ-фахівців, підвищує витрати часу та коштів на працевлаштування іноземців.

На наш погляд, можливим рішенням цієї проблеми могло би бути встановлення можливості отримання довгострокової візи іноземцем **на території України** у департаменті консульської служби МЗС.

ІНОЗЕМЦІ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ПОСВІДКУ БЕЗ ДОВГОСТРОКОВОЇ ВІЗИ

Громадяни деяких країн, з якими укладені відповідні міжнародні договори (Білорусь, Російська Федерація та інші), отримують посвідку без отримання довгострокової візи.

Однак, такі іноземці після отримання дозволу та перед оформленням посвідки, змушені виїжджати з території України та повертатися назад для оформлення посвідки. При цьому:

- ◆ вони не отримують жодних додаткових документів;
- ◆ виїзд можливий до будь-якої країни;
- ◆ ціль цієї дії – дата перетину кордону після дати отримання дозволу на працевлаштування.

Описана вище ситуація не має чіткого нормативного пояснення та відбувається на практиці через те, що Державна міграційна служба України (ДМС) **відмовляє** у прийомі документів на посвідку від іноземців без довгострокової візи, якщо дата в'їзду в Україну передує даті отримання дозволу на працевлаштування.

Такі свої дії співробітники мотивують виконанням положення Тимчасового порядку МВС № 681, а саме: «Право на отримання посвідки на тимчасове проживання мають: 1) іноземці та особи без громадянства, які відповідно до закону прибули

в Україну для працевлаштування». Наразі правозастосовна практика щодо цієї норми така, що ДМС відмовляє у прийомі документів на посвідку в описаному випадку, оскільки якщо дата прибуття в Україну передує даті отримання дозволу на працевлаштування, то іноземець прибув в Україну не для працевлаштування.

При цьому хочемо зауважити, що підстави відмови у видачі посвідки визначені у Порядку оформлення посвідки № 251. Серед цих підстав відсутня така підстава як «мета прибуття» чи «мета поїздки», а інші підстави для відмови у видачі Посвідки можуть бути визначені лише законами (підпункт б пункту 17).

Відповідно, цей бар'єр також ускладнює процес працевлаштування іноземних ІТ-фахівців, підвищує необхідний час та витрати на працевлаштування іноземців.

Ми вважаємо, що цей бар'єр не має належного юридичного підґрунтя і може бути усунутий шляхом зміни хибної правозастосовної практики.

ІНОЗЕМЦІ ФОП

Як зазначалося вище, один з головних факторів, що сприяє розвитку сервісних компаній ринку – можливість використовувати спрощену систему оподаткування.

Відповідно, динамічне зростання галузі за рахунок залучення іноземних розробників залежить від можливості запрошувати їх в Україну для співпраці в рамках господарського договору як з ФОП. Однак, на жаль, в межах чинного законодавства це є неможливим¹.

Для того, щоб компанія могла співпрацювати з іноземцем-розробником ПЗ на території України в рамках моделі ФОП мають виконувати **дві умови**:

- ◆ Іноземець має перебувати на території України на законних підставах;
- ◆ Іноземець має бути зареєстрований в Україні як ФОП.

Відповідно до Закону про правовий статус іноземців (п. 7 ч. 1 ст. 1 Закону): **іноземці, які перебувають на території України на законних підставах** – іноземці, які:

- ◆ постійно проживають на її території;
- ◆ тимчасово проживають на її території;
- ◆ тимчасово перебувають в Україні.

При цьому відповідно до ст. 1 Закону про правовий статус іноземців постійне проживання вимагає отримання посвідки на постійне проживання; тимчасове проживання вимагає отримання посвідки на тимчасове проживання; тимчасове перебування обмежується строком дії візи чи строком, що визначений міжнародним договором (зазвичай це строк до **90** днів).

Тобто, для того, щоб довгостроково перебувати на території України (а це є необхідним для співпраці компанії з розробником), іноземець має отримати **посвідку на постійне чи тимчасове проживання**².

Однак, прибуття для співпраці у якості ФОП з ІТ-компанією (чи будь-якою іншою) **не є підставою** для отримання іноземцем посвідки на постійне чи тимчасове проживання³. Разом з цим, прибуття іноземців для працевлаштування у компанії **є підставою** для отримання посвідки на тимчасове проживання.

Окрім описаного вище бар'єру щодо законного перебування ФОП-іноземця на території України також існує перепона у самому процесі реєстрації іноземця у якості ФОП.

¹ Мова йде про іноземців, що не мають посвідки на тимчасове чи постійне проживання в Україні

² Повний перелік підстав для перебування іноземців на території України визначено статтею 4 Закону про правовий статус іноземців

³ Ст. 4 та 5 Закону про правовий статус іноземців

Для реєстрації ФОП серед інших документів особа має подати заяву про державну реєстрацію, форма якої затверджується Міністерством юстиції¹. Чинна форма такої заяви, затверджена Наказом Міністерства юстиції від 18.11.2016 № 3268/5, передбачає заповнення графи «Місце проживання/місцезнаходження фізичної особи – підприємця». Беручи до уваги те, що, відповідно до Закону про державну реєстрацію, в єдиному державному реєстрі містяться відомості про ФОП «місцезнаходження (місце проживання або інша адреса, за якою здійснюється зв'язок з фізичною особою - підприємцем)», ми можемо дійти висновку, що іноземець при реєстрації ФОП може внести до заяви будь-яку адресу, за якою він буде знаходитися.

Однак, на практиці це положення трактується реєстраторами як обов'язок іноземця мати зареєстроване місце проживання особи в розумінні Закону «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні». При цьому відомості про місце проживання іноземці вносяться до обмеженого переліку документів², а саме до:

- ◆ посвідки на постійне проживання;
- ◆ посвідки на тимчасове проживання;
- ◆ посвідчення біженця;
- ◆ посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту;
- ◆ посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист.

Таким чином, для реєстрації іноземця у якості ФОП вимагається наявність у нього місця проживання, що в свою чергу вимагає наявності посвідки на тимчасове проживання.

Зазначене вище створює такі вимоги, за яких іноземці не можуть приїхати до України та оформити ФОП, а відповідно не можуть співпрацювати з компаніями ринку ПЗ у якості ФОП, зареєстрованої в Україні.

На наш погляд, можливість співпраці українських компаній ринку розробки ПЗ з іноземцями у якості ФОП дозволить залучити значну кількість іноземних розробників. Така можливість є особливо важливою з точки зору компенсації відтоку українських розробників за кордон. Як зазначалося у першому розділі, відсоток відкритих вакансій постійно зростає, і залучення іноземних фахівців дозволить стримати кадровий голод на вітчизняному ринку. Таким чином вирішення проблеми працевлаштування іноземців дозволить і надалі підтримувати високі темпи зростання ринку.

РОЗРОБКА ПЗ

ВВЕЗЕННЯ ПРОТОТИПІВ ОБЛАДНАННЯ

Розробка ПЗ для обладнання потребує безпосередньої взаємодії компанії з прототипом обладнання, під яке пишеться програмна складова. При цьому часто прототипи такого обладнання належать до радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв (РЕЗ та ВП). Особливо актуальним є ввезення таких прототипів для розробки ПЗ у секторі Automotive, в якому активно працюють українські компанії з розробки ПЗ.

Однак ввезення РЕЗ та ВП до України потребує наявності документа про підтвердження відповідності. Зокрема, ст. 29¹ Закону «Про радіочастотний ресурс України» передбачає, що: «Ввезення з-за кордону радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв, що можуть застосовуватися на території України у смугах радіочастот загального користування, та їх митне оформлення митними

¹ Відповідно до ст. 15 та 18 Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» (Закон про державну реєстрацію)

² Абзац 9 ст. 3 Закону «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні»

органами здійснюються ... за наявності у суб'єкта господарювання, що здійснює їх ввезення з-за кордону, документа про підтвердження відповідності».

Відповідно до ст. 1 Закону «Про радіочастотний ресурс України» «документ про відповідність – декларація (в тому числі декларація про відповідність), протокол (у тому числі протокол випробувань), звіт, висновок, свідоцтво, сертифікат (у тому числі сертифікат відповідності) або будь-який інший документ, що підтверджує виконання визначених вимог, які стосуються об'єкта оцінки відповідності». Відповідне регулювання не становить проблеми для серійної продукції, оскільки виробники РЕЗ та ВП, що випускаються серійно, можуть надати документ про підтвердження відповідності.

Однак для розробки ПЗ в Україну ввозяться саме прототипи обладнання, і у його виробників немає можливості надати документ про підтвердження відповідності.

Закон «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» визначає засади визначення відповідності та встановлює, що «Технічними регламентами та процедурами оцінки відповідності, застосування яких передбачене технічними регламентами, можуть бути встановлені особливості регулювання відносин, на які поширюється дія цього Закону». Тобто, особливості підтвердження відповідності встановлюються технічними регламентами.

До 1 квітня 2018 року в Україні діє Технічний регламент радіообладнання і телекомунікаційного кінцевого (термінального) обладнання, що затверджений постановою КМУ від 24 червня 2009 року № 679. А з 1 квітня 2018 року в Україні буде діяти Технічний регламент радіообладнання, затверджений постановою КМУ від 24 травня 2017 р. № 355 (розроблений на основі Директиви 2014/53/ЄС). Саме ці документи визначають вимоги до радіообладнання обладнання, процедуру оцінки відповідності такого обладнання, правила маркування та введення його в обіг. При цьому виробники та компанії ринку не зацікавлені у проведенні оцінки відповідності на території України, оскільки зазвичай прототипи РЕЗ та ВП ввозяться у кількості **1-2** штук лише для перевірки роботи програмного забезпечення.

Наразі в Україні відсутня норма для прототипів, яка би дозволяла ввозити такі РЕЗ та ВП без наявності декларації про відповідність вимогам Технічного регламенту. Це пов'язане в тому числі з тим, що на сьогоднішній день не затверджено Порядок ввезення з-за кордону та реалізації в Україні радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв.

Відповідний проект документу був розроблений Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, та передбачає наступне:

№ з/п	Назва продукції (РЕЗ або ВП)	Спеціальний порядок оформлення			
		Суб'єкт ввезення (отримувачів)	Мета ввезення та/або експлуатації	Обмеження щодо кількості	Інші особливі умови
4.7.2.	Персональні обчислювальні машини (машини автоматичного оброблення інформації та їх блоки) та інші електрообутові товари, ігрові консолі, що містять у своєму складі РЕЗ (у тому числі інше обладнання та приладдя, необхідне для тестування й розробки)	Суб'єкти господарювання та інші юридичні особи	Для проведення в Україні спеціальних досліджень (медичних, наукових тестів, розроблення програмного забезпечення тощо), або гуманітарна допомога)	Не більше 10 шт. кожного типу (моделі)	Без наявності декларації про відповідність вимогам Технічного регламенту радіообладнання та/або внесення відповідної інформації про РЕЗ (продукцію) до Загального реєстру РЕЗ. Мета ввезення визначається (підтверджується) зовнішньоекономічним договором (контрактом) з відправником продукції. Визнання продукції як гуманітарної допомоги підтверджується відповідно до Закону України «Про гуманітарну допомогу»

Наявність такої норми дозволила би ввозити до України прототипи РЕЗ та ВП для компаній ринку у лімітованій кількості для цілей розробки ПЗ.

Окрім того, Технічний регламент радіообладнання (який буде діяти з 1 квітня 2018 року) визначає, що його дія не поширюється на виготовлені на замовлення комплекти, які будуть використовуватися виключно в науково-дослідних об'єктах, оскільки вони є такими, що не надаються ринку. Відповідно, якщо прототипи обладнання, що можуть ввозитися компаніями для розробки ПЗ, будуть виключені з-під дії Технічного регламенту радіообладнання, їх ввезення не потребуватиме документа про підтвердження відповідності. Однак це буде залежати від його віднесення до об'єктів, що будуть використовуватися виключно в науково-дослідних об'єктах.

На наш погляд, відсутність винятку щодо необхідності надання документа про підтвердження відповідності для прототипів обладнання, що ввозиться у кількості кількох штук для цілей тестування ПЗ, є бар'єром для розробників ПЗ, що потребує перегляду.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЗ

ВАЛЮТНА ВИРУЧКА

Оскільки більша частина ринку розробки ПЗ є експортно-орієнтованою, для ринку важливе регулювання, що стосується експорту.

Хочемо зауважити, що в Україні суб'єкти господарювання можуть бути обмежені у своїх правах щодо розпорядження валютною виручкою від зовнішньоекономічної діяльності. Це обмеження передбачене наступними нормами:

- ◆ Ст. 387 Господарського кодексу «Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності після сплати передбачених законом податків та зборів (обов'язкових платежів) самостійно розпоряджаються валютною виручкою від проведених ними операцій, крім випадків запровадження Національним банком України вимоги щодо обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті».
- ◆ Ст. 25 Закону «Про Національний банк України» передбачає, що запровадження на строк до **шести** місяців вимоги щодо обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті є одним з основних економічних засобів і методів грошово-кредитної політики. Відповідно до ст. 44 цього Закону до компетенції НБУ належить встановлення порядку проведення обов'язкового продажу та розміру надходжень в іноземній валюті.

Наразі НБУ скористався своїми повноваженнями та обмежив права суб'єктів господарювання на розпорядження валютною виручкою. Постановою правління НБУ від 30 травня 2017 року № 45 передбачено вимогу до юридичних осіб та ФОП щодо обов'язкового продажу **50%** надходжень в іноземній валюті.

Такий обов'язковий продаж надходжень в іноземній валюті здійснюється без доручення клієнта наступного робочого дня після дня зарахування таких надходжень на розподільчий рахунок (п. 5 Постанови НБУ № 45).

Хочемо зазначити, що незважаючи на те, що ст. 25 «Про національний банк України» передбачає тимчасовий характер цього обмеження, а Постанова НБУ № 45 діє до 13 грудня 2017 року, ми не можемо сказати, що зазначений обов'язок носить тимчасовий характер. Це пов'язано з тим, що насправді вимога про обов'язковий продаж надходжень в іноземній валюті діє в Україні багато років, оскільки НБУ приймає нову постанову одразу після спливу дії попередньої. При цьому де-юре НБУ дотримується вимоги про шестимісячний строк запровадження обмеження, але де-факто обмеження діє безперервно більше шести місяців.

Як зазначалося вище, компанії ринку розробки ПЗ від **60** до **80%** своїх доходів витрачають на виплати розробникам. Оскільки ці виплати проходять всередині України, вони мають здійснюватися у гривні. Тому, ми вважаємо, що цей інструмент регулювання не стримує розвиток сервісних компаній ринку і не має на них негативного впливу.

Разом з цим, ми вважаємо, що продуктові компанії ринку, які продають свої продукти/завершені сервіси на глобальному ринку, дуже чутливі до таких інструментів регулювання. На наш погляд, існування цієї вимоги негативно впливає на розвиток продуктивних компаній в Україні.

ОПОДАТКУВАННЯ ПДВ

ПОДАТКОВА ПІЛЬГА ДЛЯ ПОСТАЧАННЯ ПРОГРАМНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Для компаній ринку існує спеціальна **податкова пільга**, що стимулює постачання заведеної програмної продукції: з 1 січня 2013 року до 1 січня 2023 року звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції з постачання програмної продукції. Відповідна норма передбачена пунктом 26¹ підрозділу 2 розділу ХХ ПКУ.

Зазначена пільга стосується як постачання на ринку програмної продукції, що створена українськими компаніями, так і постачання продукції міжнародних компаній (в тому числі операційних систем).

ОПОДАТКУВАННЯ РОЯЛТІ ПДВ

Роялті – будь-який платіж, отриманий як винагорода за використання або за надання права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, включаючи комп'ютерні програми (пп. 14.1.225 п. 14.1 ст. 14 ПКУ).

Відповідно до ст. 196 ПКУ операції з виплат роялті у грошовій формі не є об'єктом оподаткування ПДВ.

ОПОДАТКУВАННЯ ПДВ ЕКСПОРТУ ПОСЛУГ З РОЗРОБКИ/ТЕСТУВАННЯ

Відповідно до ст. 185 ПКУ об'єктом оподаткування ПДВ є операції з постачання товарів, місце постачання яких розташоване на митній території України. Тобто, ключову роль має саме **місце** постачання послуг.

При цьому згідно з п. 186.3 ст. 186 ПКУ місцем постачання послуг з розроблення, постачання та тестування програмного забезпечення, з оброблення даних та надання консультацій з питань інформатизації, надання інформації та інших послуг у сфері інформатизації, у тому числі з використанням комп'ютерних систем вважається місце, в якому отримувач послуг зареєстрований як суб'єкт господарювання.

Тобто, операції з експорту послуг з розробки ПЗ та суміжних з ними не є об'єктом оподаткування ПДВ, оскільки місце їх постачання розташоване поза митною територією України.

Виходячи з вищеописаного ми можемо зробити висновок, що ПДВ майже не впливає на компанії ринку ПЗ. З огляду на загальну нестабільну ситуацію навколо оподаткування ПДВ в Україні ми вважаємо, що таке регулювання є сприятливим для усіх гравців ринку.

ОЦІНКА АКТУАЛЬНОСТІ ТА ЗАКОННОСТІ АКТІВ

До кожного регуляторного акту заповнювалась картка, у якій зафіксовано відповіді на питання анкети щодо визначення актуальності та законності акту у вигляді Таблиці №8.

За результатами проведеної оцінки був отриманий результат, який свідчить про наявність **8 актів**, які можуть бути віднесені до **неактуальних**. Відповідні переліки з поясненнями відображені у таблиці, що наведена у додатках.

При цьому хочемо зазначити, що зазначені у таблиці неактуальні Розпорядження Кабінет Міністрів України **не є** регуляторними актами.

У всіх інших нормативно-правових актах, що аналізувалися, **відсутні** ознаки, за якими їх можна було б класифікувати як незаконні та/або неактуальні.

ВИЗНАЧЕННЯ НЕАКТУАЛЬНИХ АКТІВ

НЕАКТУАЛЬНІ АКТИ ЗА ОЗНАКОЮ НЕВІДПОВІДНОСТІ ЗАКОНОДАВСТВУ:

- 1) Постанова Кабінет Міністрів України №437 від 27.05.2013 «Питання видачі, продовження дії та анулювання дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства».

27.05.2017 було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо зменшення бар'єрів для залучення іноземних інвестицій (щодо скасування реєстрації іноземних інвестицій та внесення змін в правила», який набрав чинності 27.09.2017 року. Вказаним Законом було повністю змінено ч. 3 статті 42 Закону України «Про зайнятість населення», яка визначала, що порядок видачі, продовження дії та анулювання дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства і розмір плати за видачу дозволу визначаються Кабінетом Міністрів України. Таким чином, вказані питання (підстави отримання дозволу, перелік документів для отримання роботодавцем дозволу, строк дії дозволу та його форма, внесення змін, скасування дозволу та інше), які раніше визначались Постановою Кабінету Міністрів України від 27 травня 2013 р. № 437 «Питання видачі, продовження дії та анулювання дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства» на сьогодні врегульовані статтями 42-1 – 42-14 прийнятого Закону.

- 2) Наказ МВС України №681 від 15.07.2013 «Про затвердження Тимчасового порядку розгляду заяв для оформлення посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання».

Наказ став неактуальним у зв'язку з прийняттям Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення бар'єрів для залучення іноземних інвестицій» від 23.05.2017 № 2058-VIII. Зазначений Закон змінив регулювання порядку отримання посвідок. Наприклад, наразі відповідно до ст. 5-3 Закону «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»: «Посвідка на тимчасове проживання видається у **десятиденний** строк з дня отримання заяви про її оформлення або продовження строку дії посвідки.» При цьому Тимчасовий порядок передбачає інший строк для розгляду документів: «За результатами розгляду заяви у строк не більше **п'ятнадцяти** днів з дати подачі всіх визначених цим Тимчасовим порядком документів Головою ДМС (а в разі його відсутності – заступником Голови

ДМС) чи начальником територіального органу або підрозділу ДМС чи його заступником приймається рішення про видачу або відмову у видачі посвідки.»

-
- 3) Наказ МВС України №1077 від 22.11.2012 «Про затвердження Порядку реєстрації місця проживання та місця перебування фізичних осіб в Україні та зразків необхідних для цього документів».
-

Наказ приймався відповідно до положення Закону «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» *«Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері реєстрації фізичних осіб, затверджує відповідно до закону порядок реєстрації місця проживання та місця перебування осіб в Україні, зразки документів, необхідних для реєстрації і зняття з реєстрації місця проживання та місця перебування.»* В чинній редакції підстава прийняття акту відсутня.

Наразі Законом передбачено, що *«Правила здійснення реєстрації місця проживання, форми необхідних для цього документів, порядок передачі органами реєстрації інформації до Єдиного державного демографічного реєстру встановлюються Кабінетом Міністрів України».* В свою чергу на виконання зазначеного положення Кабінетом Міністрів України було затверджено Постанову від 2 березня 2016 р. № 207 «Про затвердження Правил реєстрації місця проживання та Порядку передачі органами реєстрації інформації до Єдиного державного демографічного реєстру».

- 4) Розпорядження Кабінет Міністрів України №959-р від 04.12.2013 «Про затвердження плану заходів з підтримки розвитку індустрії програмної продукції на 2013-2014 роки» – втратило актуальність у зв'язку з фактичним закінченням строку дії акту.
- 5) Розпорядження Кабінет Міністрів України №338-р від 08.04.2015 «Про затвердження плану заходів з підтримки розвитку індустрії програмної продукції на 2015 рік» – втратило актуальність у зв'язку з фактичним закінченням строку дії акту.
- 6) Розпорядження Кабінет Міністрів України №655-р від 08.09.2016 «Про затвердження плану заходів з підтримки розвитку індустрії програмної продукції України на 2016 рік» – втратило актуальність у зв'язку з фактичним закінченням строку дії акту.

НЕАКТУАЛЬНІ АКТИ ЗА ОЗНАКОЮ ПЕРІОДУ ПРИЙНЯТТЯ:

- 1) Кодекс законів про працю України №322-VIII від 10.12.1971 було прийнято до проголошення незалежності України. Відповідно, даний Кодекс є неактуальним за ознакою періоду прийняття.
- 2) Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 №8073-X було прийнято до проголошення незалежності України. Відповідно, даний Кодекс є неактуальним за ознакою періоду прийняття.

ОЦІНКА ЗАКОННОСТІ РЕГУЛЯТОРНИХ АКТІВ

Регуляторні акти, що мають ознаки незаконних, відсутні.

РЕГУЛЯТОРНІ БАР'ЕРИ РИНКУ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Проведений аналіз регулювання ринку розробки програмного забезпечення дозволив виявити такі регуляторні бар'єри, що заважають розвитку ринку в Україні:

- 1 Відсутня середньострокова впевненість компаній ринку у можливості мати невисоке оподаткування на оплату розробників, яка є ключовою статтею витрат компаній ринку. Це обумовлено двома проблемами: а) високе податкове навантаження на оплат праці; б) наявний ризик різкого унеможливлення для компаній використовувати модель взаємодії з ФОП.

Ми рекомендуємо розглянути можливість розробки правового механізму, який гарантує компаніям ринку фіксоване низьке оподаткування витрат на розробників на певний строк

- 2 Неможливість іноземців в Україні зареєструватися у якості ФОП для співпраці з компанією ринку та отримання на цій підставі посвідки на тимчасове проживання в Україні. Це обумовлено:

- ... вимогою про зазначення у заяві про державну реєстрацію місця проживання (Наказ Міністерства юстиції від 18.11.2016 № 3268/5), що вноситься лише до посвідки про тимчасове проживання (Абзац 9 ст. 3 Закону «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні»);
- ... відсутність у ФОП-іноземця, що працює на ринку ПЗ, підстави для отримання посвідки у статті 4 Закону про правовий статус іноземців, а відповідно – відсутність підстави для законного перебування на території України.

- 3 Необхідність іноземців залишати територію України після отримання дозволу на працевлаштування та перед отриманням посвідки на тимчасове проживання. Це обумовлено:

- ... Для усіх іноземців (окрім громадян країн СНД) необхідністю після отримання дозволу для отримання посвідки на тимчасове проживання оформити довгострокову візу. Наразі довгострокова віза оформляється лише закордонною дипломатичною установою України. Це передбачено пунктом 4 Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію довгострокова віза, що затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 118.
- ... Для громадян країн СНД вимогою ДМС того, щоб дата в'їзду на територію України був здійснений після отримання дозволу на працевлаштування. Представники ДМС обґрунтовують цю вимогу виконанням положення Тимчасового порядку МВС № 681, а саме: «Право на отримання посвідки на тимчасове проживання мають: 1) іноземці та особи без громадянства, які відповідно до закону прибули в Україну для працевлаштування.

- 4 Відсутність виключення для прототипів обладнання вимоги про необхідність наявності документа про підтвердження відповідності для ввезення РЕЗ та ВП до України. Ст. 29¹ Закону «Про радіочастотний ресурс України» передбачає, що: «Ввезення з-за кордону радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв, що можуть застосовуватися на території України у смугах радіочастот загального користування, та їх митне оформлення митними органами здійснюються ... за наявності у суб'єкта господарювання, що здійснює їх ввезення з-за кордону, документа про підтвердження відповідності».

ЦІЛІ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

ПЕРЕЛІК ЦІЛЕЙ:

- ◆ Стабільність грошової одиниці України;
- ◆ Ефективне та раціональне використання радіочастотного ресурсу України;
- ◆ Створення високопродуктивних робочих місць;
- ◆ Залучення інвестицій;
- ◆ Збільшення обсягів випуску високотехнологічної продукції;
- ◆ Зростання наукомісткого експорту;
- ◆ Зростання імпортозаміщення;
- ◆ Підвищення зайнятості громадян;
- ◆ Ведення офіційного листування та вручення офіційної кореспонденції;
- ◆ Правильне нарахування, своєчасність і повнота сплати податків.

ПЕРЕЛІК ІНСТРУМЕНТІВ:

- ◆ Обов'язковий продаж надходжень в іноземній валюті;
- ◆ Дозвіл на застосування праці іноземців та осіб без громадянства;
- ◆ Посвідка на тимчасове проживання;
- ◆ Довгострокова віза для отримання посвідки на тимчасове проживання;
- ◆ Реєстрація місця проживання особи;
- ◆ Звільнення від ПДВ операцій з постачання програмної продукції;
- ◆ Документ про підтвердження відповідності;
- ◆ Державна реєстрація фізичної особи-підприємця;
- ◆ Реєстрація фізичних осіб у Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2:

Відносини на ринку розробки ПЗ не врегульовано в Україні як окремі суспільні відносини. Окрім того сам процес розробки ПЗ майже не регулюється та не контролюється органами державної влади. При цьому ринок швидко зростає як з точки зору робочих місць, так і з точки зору обсягу експорту з **семи** найбільших експортних галузей України тільки розробка ПЗ показала зростання за останні **три** роки.

Наразі ключовими регуляторними питаннями для ринку є:

- ◆ податкове навантаження на оплату праці;
- ◆ регулювання відносин щодо співпраці з розробниками ФОП, що є платниками єдиного податку;
- ◆ працевлаштування іноземців (отримання дозволу на працевлаштування, довгострокової візи та посвідки на тимчасове проживання);
- ◆ можливість іноземців працювати в Україні у якості ФОП (реєстрація ФОП, отримання посвідки на тимчасове проживання);
- ◆ ввезення прототипів обладнання без підтвердження відповідності (у кількості до **3-10** штук);
- ◆ Обов'язковий продаж надходжень в іноземній валюті.

При цьому аналіз показав, що **найважливішу** роль для ринку відіграє **податкове навантаження** на виплати розробникам ПЗ, а зобов'язання з обов'язкового продажу надходжень іноземної валюти не мають значного впливу на учасників ринку.

У Розділі 2 було розглянуто **30** актів, що запроваджують регулювання для ринку розробки програмної продукції. Ми вважаємо, що така кількість актів є нормальною для регулювання ринку з огляду на комплексність суспільних відносин, що виникають на ньому.

На наш погляд, регулювання ринку є достатньо стабільним. При цьому виключенням є ризик унеможливлення використання описаної моделі з ФОП, що має негативні наслідки для компаній ринку. Ми вважаємо, що неможливість довгострокового планування оподаткування на виплати розробникам ПЗ стримує розвиток ринку.

Сталому та ще більш стрімкому розвитку ринку розробки ПЗ сприяло би:

- ◆ гарантування державою на певний період часу можливості використання компаніями моделі з ФОП

або

- ◆ істотне зниження загального податкового навантаження на виплати висококваліфікованим працівникам.

Особливо важливим є те, що аналіз виявив дві регуляторні проблеми, які є бар'єрами для розвитку ринку розробки ПЗ.

3 | АНАЛІЗ РЕГУЛЯТОРНИХ КЕЙСІВ

КЕЙС 1

БІЗНЕС-ПРОЦЕС:

Організаційні роботи.

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ:

Підвищення зайнятості громадян.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Дозвіл на застосування праці іноземців та осіб без громадянства.

ПРОБЛЕМА:

Ризик збільшення безробіття через засилля іноземних працівників на ринку.

ВИСНОВОК:

Інструмент обрано правильно, його дія ефективна – попит на спеціалістів ринку перевищує пропозицію, відсоток вакансій на ринку стабільно зростає. Нестача кадрів навіть дещо стримує зростання ринку.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ:

Очікується, що зміни, які вступили в силу 27 вересня 2017 року, послаблять кадровий голод і поліпшать ситуацію на ринку.

КЕЙС 2

БІЗНЕС-ПРОЦЕС:

Організаційні роботи.

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ:

Не визначена.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Довгострокова віза для отримання посвідки на тимчасове проживання.

ПРОБЛЕМА:

Інструмент застосовано без зазначення конкретної мети.

ВИСНОВОК:

Перша проблема – відсутність зазначеної мети застосування інструменту, що є неприпустимим для ефективної державної політики. При цьому через ускладнений механізм видачі візи, іноземці, що знаходяться в Україні, вимушені перетинати кордон для отримання візи, отримувати візу в закордонній дипломатичній установі України, після чого повертатися. Це робить вартість застосування інструменту надмірною.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ:

Впровадження можливості отримання візи в Україні, наприклад у департаменті консульської служби МЗС.

КЕЙС 3

БІЗНЕС-ПРОЦЕС:

Організаційні роботи.

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ:

Не визначена.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Посвідка на тимчасове проживання.

ПРОБЛЕМА:

Інструмент застосовано без зазначення конкретної мети.

ВИСНОВОК:

Як і в попередньому випадку, перша проблема – відсутність зазначеної мети застосування інструменту, що є неприпустимим для ефективної державної політики. Громадяни країн, які не потребують довгострокової візи, головним чином громадяни країн СНД, подібно до кейсу з візами вимушені виїжджати за межі України, на кордоні зазначати нову ціль в'їзду в Україну, після чого повертатися. Це робить вартість застосування інструменту надмірною.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ:

Оскільки при отриманні дозволу на роботу очевидним є необхідність проживання на території України, пропонуємо об'єднати надання дозволу на роботу з наданням посвідки на тимчасове проживання.

КЕЙС 4

БІЗНЕС-ПРОЦЕС:

Організаційні роботи.

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ:

Ведення офіційного листування та вручення офіційної кореспонденції.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Реєстрація місця проживання особи.

ПРОБЛЕМА:

Необхідність ведення офіційного листування.

ВИСНОВОК:

Інструмент регулювання вирішує проблему та досягає мету регулювання.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ:

Реєстрація місця проживання як засіб для досягнення цілі ведення офіційного листування була практично безальтернативною до появи нових інформаційно-комунікаційних технологій. Наразі зазначена мета регулювання може досягатися іншими, більш гнучкими засобами зв'язку, а відповідно і інструментами регулювання.

КЕЙС 5

БІЗНЕС-ПРОЦЕС:

Організаційні роботи.

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ:

Правильність нарахування, своєчасність і повнота сплати податків.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Реєстрація фізичних осіб у Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків, державна реєстрація фізичної особи-підприємця.

ПРОБЛЕМА:

Необхідність контролю за сплатою податків.

ВИСНОВОК:

Інструмент обрано правильно, його дія ефективна – кількість суб'єктів на ринку зростає, як і надходження. У 2016 році на ринку офіційно діяло на **26%** більше юридичних осіб, ніж у 2014 році і на **36%** більше ФОП. Надходження від ринку у 2016 році були на **90%** більші, ніж у 2014.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ:

Доцільне збереження існуючого становища.

КЕЙС 6

БІЗНЕС-ПРОЦЕС:

Організаційні роботи.

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ:

Залучення інвестицій, збільшення обсягів випуску високотехнологічної продукції.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Спрощена система оподаткування.

ПРОБЛЕМА:

Високі податкові витрати.

ВИСНОВОК:

Інструмент обрано правильно, його дія ефективна – ринок ПЗ єдиний, що показав значне зростання за останні роки, незважаючи на кризові події в Україні, і робить нашу державу конкурентоздатною на глобальному ринку. Податкові надходження від представників ринку зростають.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ:

Доцільне збереження існуючого становища.

КЕЙС 7

БІЗНЕС-ПРОЦЕС:

Розробка продукту.

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ:

Ефективне та раціональне використання радіочастотного ресурсу.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Документ про підтвердження відповідності.

ПРОБЛЕМА:

Необхідність ефективного використання обмеженого ресурсу – радіочастотного спектру.

ВИСНОВОК:

Інструмент обрано правильно, його дія результативна, однак вартість такого регулювання зависока. Для прототипів техніки, ввезення яких необхідне в Україну для розробки і тестування програмного забезпечення, отримання документу про підтвердження відповідності є недоцільним і надміру дорогим.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ:

Створення винятків для обмеженої кількості одиниць техніки, що використовуватиметься на ринку в процесі розробки ПЗ, як передбачає технічний регламент радіообладнання, що почне діяти з 1 квітня 2018 року.

КЕЙС 8

БІЗНЕС-ПРОЦЕС:

Реалізація продукту.

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ:

Не визначена.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Звільнення від ПДВ операцій з постачання програмної продукції.

ПРОБЛЕМА:

Інструмент застосовано без зазначення конкретної мети.

ВИСНОВОК:

Перша проблема – відсутність зазначеної мети застосування інструменту, що є неприпустимим для ефективної державної політики. Можна припустити, що метою є розвиток інформаційного суспільства в Україні, більш активне використання цифрових можливостей. В такому випадку інструмент діє ефективно, оскільки здешевлює програмне забезпечення, і рівень його використання підприємствами і громадянами зростає.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ:

Доцільне збереження існуючого становища із зазначенням мети регулювання.

КЕЙС 9

БІЗНЕС-ПРОЦЕС:

Реалізація продукту.

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ:

Стабільність грошової одиниці України.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Обов'язковий продаж надходжень в іноземній валюті.

ПРОБЛЕМА:

Необхідність балансування платіжного балансу держави.

ВИСНОВОК:

Інструмент обрано правильно, його дія умовно ефективна – ринок розробки ПЗ є одним із основних джерел надходження валюти в Україну. Вартість регулювання для ринку також не створює бар'єрів: оплата праці потребує значних коштів у гривні, що дозволяє виконувати вимоги по обов'язковому продажу валюти без надмірних обтяжень. Однак, слід зауважити, що впровадження інструменту повинне мати тимчасовий характер, тоді як на практиці він застосовується протягом багатьох років, поновлюючи дію одразу після закінчення дії попереднього. Таке формальне дотримання вимог негативно відображається на можливості планувати довгострокову діяльність та на інвестиційній привабливості України.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ:

Привести практику застосування інструменту у відповідність до законодавства.

ДОДАТКИ

ПЕРЕЛІК НОРМАТИВНО ПРАВОВИХ АКТІВ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ РИНОК

№ з/п	Нормативно правовий акт	Назва нормативно правового акту	Номер, дата
1	Закон	Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань	№755-IV від 15.05.2003
2	Закон	Про зайнятість населення	№5067-VI від 05.07.2012
3	Закон	Про технічні регламенти та оцінку відповідності	№124-VIII від 15.01.2015
4	Закон	Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції	№5450-VI від 16-10-2012
5	Закон	Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства	№3773-VI від 22.09.2011
6	Закон	Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування	№2464-VI від 08.07.2010
7	Закон	Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні	№1382-IV від 11.12.2003
8	Закон	Про імміграцію	№2491-III від 07.06.2001
9	Закон	Про радіочастотний ресурс України	№1770-III від 01.06.2000
10	Закон	Про Національний банк України	№679-XIV від 20.05.1999
11	Кодекс	Кодекс України про адміністративні правопорушення	№8073-X від 07.12.1984
12	Кодекс	Податковий кодекс України	№2755-VI від 02-12-2010
13	Кодекс	Господарський кодекс України	№436-IV від 16.01.2003
14	Кодекс	Кодекс законів про працю України	№322-VIII від 10.12.1971
15	Постанова Кабінету Міністрів України	Питання видачі, продовження дії та анулювання дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства	№437 від 27.05.2013
16	Постанова Кабінету Міністрів України	Про затвердження Технічного регламенту радіообладнання і телекомунікаційного кінцевого (термінального) обладнання	№679 від 24.06.2009
17	Постанова Кабінету Міністрів України	Про затвердження Правил реєстрації місця проживання та Порядку передачі органами реєстрації інформації до Єдиного державного демографічного реєстру	№207 від 02.03.2016
18	Постанова Кабінету Міністрів України	Про затвердження Порядку оформлення, виготовлення і видачі посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання і технічного опису їх бланків та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2002 р. № 1983	№251 від 28.03.2012
19	Постанова Кабінету Міністрів України	Про затвердження Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію	№118 від 01.03.2017
20	Постанова Національного банку України	Про запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті та встановлення розміру обов'язкового продажу таких надходжень	№45 від 30.05.2017
21	Постанова Національного банку України	Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу	№346 від 17.08.2012
22	Наказ Міністерства юстиції	Про затвердження форм заяв у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань	№3268/5 від 18.11.2016
23	Наказ Міністерства доходів і зборів	Про затвердження Положення про реєстрацію фізичних осіб у Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків	№779 від 10.12.2013
24	Наказ Міністерства внутрішніх справ	Про затвердження Тимчасового порядку розгляду заяв для оформлення посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання	№681 від 15.07.2013
25	Наказ Міністерства внутрішніх справ	Про затвердження Порядку реєстрації місця проживання та місця перебування фізичних осіб в Україні та зразків необхідних для цього документів	№1077 від 22.11.2012
26	Розпорядження Кабінету Міністрів України	Про затвердження плану заходів з підтримки розвитку індустрії програмної продукції на 2015 рік	№338-р від 08.04.2015
27	Розпорядження Кабінету Міністрів України	Про затвердження плану заходів з підтримки розвитку індустрії програмної продукції на 2013-2014 роки	№959-р від 04.12.2013
28	Розпорядження Кабінету Міністрів України	Про затвердження плану заходів з підтримки розвитку індустрії програмної продукції України на 2016 рік	№655-р від 08.09.2016

№ з/п	Нормативно правовий акт	Назва нормативно правового акту	Номер, дата
29	Розпорядження Кабінету Міністрів України	Про затвердження плану заходів з підтримки розвитку індустрії програмної продукції України на 2017 рік	№367-р від 31.05.2017
30*	Постанова Кабінету Міністрів України	Про затвердження Технічного регламенту радіообладнання (Набрання чинності відбудеться 01.04.2018)	№355 від 24.05.2017

ПЕРЕЛІК НЕАКТУАЛЬНИХ РЕГУЛЯТОРНИХ АКТІВ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ РИНОК «РОЗРОБКА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»

№ п/п	Регуляторний акт	Результат оцінки за критерієм «Актуальність»	Ознака, за якою прийнято рішення
1	Кодекс України Верховна Рада УРСР №322-VIII від 10.12.1971 «Кодекс законів про працю України»	Неактуальний	За ознакою періоду прийняття
2	Постанова Кабінету Міністрів України №437 від 27.05.2013 «Питання видачі, продовження дії та анулювання дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства»	Неактуальний	За ознакою невідповідності законодавству
3	Розпорядження Кабінету Міністрів України №655-р від 08.09.2016 «Про затвердження плану заходів з підтримки розвитку індустрії програмної продукції України на 2016 рік»	Неактуальний	За ознакою невідповідності законодавству
4	Розпорядження Кабінету Міністрів України №338-р від 08.04.2015 «Про затвердження плану заходів з підтримки розвитку індустрії програмної продукції на 2015 рік»	Неактуальний	За ознакою невідповідності законодавству
5	Розпорядження Кабінету Міністрів України №959-р від 04.12.2013 «Про затвердження плану заходів з підтримки розвитку індустрії програмної продукції на 2013-2014 роки»	Неактуальний	За ознакою невідповідності законодавству
6	Наказ МВС України №681 від 15.07.2013 «Про затвердження Тимчасового порядку розгляду заяв для оформлення посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання»	Неактуальний	За ознакою невідповідності законодавству
7	Наказ МВС України №1077 від 22.11.2012 «Про затвердження Порядку реєстрації місця проживання та місця перебування фізичних осіб в Україні та зразків необхідних для цього документів»	Неактуальний	За ознакою невідповідності законодавству
8	Кодекс України Верховна Рада УРСР №8073-X від 07.12.1984 «Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-21)»	Неактуальний	За ознакою періоду прийняття За ознакою невідповідності законодавству

